ВАСИЛ ДРУМЕВ
НЕЩАСТНА ФАМИЛИЯ

ПРЕДГОВОР

Благоразумни читатели!

Като българин и обладан от любов към народа си, аз не можих да търпя, като гледах и гледам, че всяк един учен българин с неуморими сили се труди да принесе веществена полза на Отечеството ни — не можих, казвам, да търпя и се реших, според колкото ми допускат силите и времето, да принеса и аз нещичко Майце си, което мисля, че ще може да й достави що-годе ползица. С тази мисъл аз се наех да спиша тая кратка повест, като се лаская с надежда, че тя, като собствено българска повест, ще бъде приета с любов и снизхождение.

Нашата млада книжнина има потреба от книги — съчинени или преведени. А защото тя се е сподобила да има чужди преведени на свой език повести, а собствени почти няма, затова мисля, че тая кратка повест „Нещастна фамилия“ не ще бъде излишна. Наистина, че нашата книжнина има голяма — и много голяма нужда от полезни книги; но за тях нека се стараят онези, които вече са придобили умствени за това средства. А таквизи, слава богу, в нас българите, има вече доволно.

Тази повест съдържава ужасни нещастия, които е претърпяла цяла българска фамилия. В Европа просвещените народи от едно малко събитие, което е произвело впечатление макар на едно селце, написват цели томове от повести. Тези повести, на които съдържанието е повече измислено, приемат се от всички европейци с възторг и даже се гордеят с тях.

Ние, българите, ако щем, можем написа безчислени повести не измислени, но истинни. Кърджалиите, яничарите, делибашиите и много други злодеи оставили са във всяко българско сърце материали за повести. Те (кърджалиите, яничарите и пр.), както е известно всякому, били са нам и на нашето честно правителство големи врази.

Наследниците на славния Османов трон, които са се въобще отличавали с голямо човеколюбие и великодушно снизхождение към

своите поданици, гледали са с крайно прискърбие на нетърпимите злодейства на безчеловечните яничари, кърджалии и пр. и са се старали с кротост да спрат тези злодейства. Но когато наконец злобата и непокорността на последните достигнала до най-висока степен, славният предшественик на сегашния благополучно царствующий султан изгуби всяко търпение и ги изтреби…

Произшествията на тази повест са се случили в това време, когато яничарите и кърджалиите веки клонили към падание… а особено последните.

Аз се надявам, че тази повест ще намери в сърцата на читателите съчувствие и одобрение, защото тя е пръв труд — а освен това тя е написана не по някое чувство тщеславие, но от непреодолимо желание да принеса и аз нещичко Майце си. Надявам се, прочее, че вий, благоразумни читатели, като покажете благосклонност към моя слаб труд, ще ми дадете възможност да се старая и принеса Майце си и друга по-голяма полза…

НЕЩАСТИЕ

Денят беше ясен. Величественото майско слънце се скриваше в непроницаемия запад, като отдаваше вечерни поздравления на високите старопланински върхове, що окръжаваха развалините на стария Преслав… Тихият и приятен вятър, като разливаше ароматна миризма, що почерпваше от разноцветни цветя, известяваше приближаванието на нощта. Пастирите, със своите многочислени стада, връщаха се в жилищата си и медните им кавали изпълняха със сладостно бучение окръжностите на Преслава. Птичите църкания от минута на минута ставаха по-гръмки, чрез които се познаваше, че те се събират да се предадат в прелестното лоно на успокоителния сън… Нощната царица — сова — изхвръкнала от гнездото си и нейният див глас правеше да ечи преславската гора…

В този приятен майски вечер, в когото сякаш че природата нарочно беше показала всичките си прелести, в Преслав произхождаше нещо необикновено. Деца плачеха; мъже ходеха нагоре-надолу и на лицата им се изобразяваше горест и съжаление; жени се събираха на купища и скоро-скоро си приказваха. Някои от тия жени плачешком думаха една на друга:

„Горкана си! Какво ли ще бъде? Как ще утешим бедната жена?… Мъж й още го няма, а тя от жалост и нетърпение отиде да го посреща и сега плаче там, при големия дъб…“

И наистина, не по-далеко от Преслав, до един голям дъб, стоеше една стара жена, която се виждаше да е потънала в дълбока печал. От високото й и сбръчкано чело течеше студен пот, а дълговатото й лице беше измокрено със сълзи, които не преставаха да падат от подпухналите й очи.

— Няма го! — каза тя и тежко въздишание се изтръгна от сухите й гърди.

Тая бедна жена дотолкоз се беше предала на печал, щото не видя, че насреща й иде человек. Той беше висок и пълен, но лицето му беше тъй сухо и бледно, щото сякаш че беше мъртъв. Дрехите му бяха

прости, но чисти. По плещите му се развяваше бяла като сняг коса, която излазяше изпод лъскавия му калпак. Този человек крачеше полека, но твърдо. Понякогаж той издигаше черните си големи очи към небето и дълго-дълго не ги снемаше. А понякогаж заедно с тежкото въздишание изпускаше плачевен глас… Да, той плачеше и плачът му беше жален, неутешим…

— Никаква надежда! Всичко изгубено! — каза той и сълзи като порой се изляха от очите му. — Боже! — продължи той. — Ще ли още търпя? Черната съдба не се ли е наситила?…

Но заведнъж той се спря, тури разтреперанаta си ръка на гърдите си и каза с плачевен глас: „Ах! Тя там… тя ме чака при големия дъб!“… И наистина, нещастната жена стоеше все до големия дъб, без да се помръдне. Той се приближи до нея и като я улови за ръката, каза:

— Радо!

Рада (тъй се зовеше тази нещастна жена) стресна се, подскочи назад и като хвърли съмнителен поглед към человека, извика:

— Ти ли си, Вълко?

Вълко нищо не продума.

— Да, ти си — каза тя, като се приближи до него.

— Да си идем — рече той.

— Да си идем? Не, не. Аз тука ще те чакам. Ти иди сега скоро… Скоро иди, дай им щото искат и доведи синовете ми… Аз тука ще те чакам…

В тази минута на Радината ръка падна гореща сълза.

Тя погледна Вълка с удивление. Вълко закри лицето си с една кърпа и начна с глас да плаче като малко дете.

— Ти плачеш! Ти не отиваш! — извика Рада. — Ах, сега познах, че ти не си сполучил нищо… Синовете ми ще погинат!…

Тя не можи вече да продума. Краката й се подгънаха и тя падна безчувствена на Вълковите ръце.

Слънцето вече беше се скрило отколе и страшен мрак владееше по земната повърхност, когато Рада се свести и доде в себе си.

— Де съм? — запита тя с твърде слаб глас. Вълко, който стоеше до нея на колене и беше издигнал пълните си със сълзи очи към небето, улови я за ръка и й рече:

— При мене си, Радо, не бой се.

Рада стана.

— Да си идем — каза тя, — защото Недка е у дома самичка…

— Да си идем.

И Вълко тръгна към Преслав. След него вървеше Рада, която от минута на минута изпускаше жални охкания… Те, кога влязоха в Преслав, в него вече царуваше мъртва тишина. Вълко се застоя до един малък дом и като хвърли уплашен поглед към Рада, каза с разтреперан глас:

— Радо, нашите пътни врата отворени!

— Боже, Недка е самичка! — извика Рада и като стрела отиде в дома си с надежда да намери дъщеря си, че спи. Но уви! Тя едвам отвори къщните врата и подскочи назад. Пред очите й се представи ужасно зрелище. Насред къщи гореше голям огън, до който седеше един едър человек, който беше натъкнал на шиш двегодишно малко дете и го въртеше, като че печеше кебап!… И това нещастно дете беше Недка — Радината дъщеря…

При това страшно зрелище Рада силно изкрещя, очите й се напълниха с кръв, всичките й телесни членове се разтреперaха и тя падна полумъртва в ръцете на една бабичка, която беше дошла на помощ… Помощ безполезна!…

Вълко като замаян се застоя насред двора, понеже когато Рада отвори къщните врата, той видя що се върши вкъщи и от ужас окаменя. Но като видя, че от къщи излиза человек с нож в уста и с пищови в ръце, той се свести. Всичката му кръв закипя от гняв и той като разярен тигър се спусна на разбойника. Макар разбойникът че свари да рани Вълка, но Вълко, без да гледа на раните си, измъкна от разбойниковите уста дългия нож и с него разсече тялото му на части. Подир това Вълко, като изгледа с мътни очи наоколо си, извика: „Боже, прости ме!“ — и издигна ножът да се убива. Но едвам той опря смъртоносното оръжие до гърдите си и Рада, която се свести и видя, че Вълко ще се убива, извика му със слаб глас:

— За мене живей, Вълко!

Тези Радини думи, произнесени с жален и умоляющ глас, подействуваха на Вълка. Той запрати смъртоносното оръжие настрана, приближи се до Рада и й каза:

— Радо, аз съм жив!…

Скоро около Вълка и Рада се събра много народ. Простодушните преславци, като научиха какво ново нещастие постигнало Вълка,

плачеха горко. Вълко, макар и да беше стар, но в него живееше още юнашкия дух и телесните му сили още не бяха го оставили. Той свърза раните си, които, за добро щастие, не бяха опасни, улови Рада за ръка и й каза плачешком:

— Радо, бъди уверена, че Бог, когото обича — наказва го.

После, като изгледа събраните около себе си селяни, рече им:

— Добри селяни, видяхте, че бог ме наказва за незнайни някои мои грехове. Аз за каквото бях отишел в Шумен, не го получих. С голям горест се връщах и бях в отчаяние: но бог ми проводи и друго нещастие… Утешете Рада — аз сега ще се върна…

И с тези думи Вълко излезе от двора си.

Селяните употребиха всяко средство, за да успокоят и утешат Рада, но не бе възможно. Тя плачеше, дереше дрехите си, дърпаше косите си и викаше като луда. Селяните, като видяха, че никак не ще могат утеши Рада, един до един си отидоха и оставиха тая бедна жена да плаче неутешно над изгорялото Недкино тяло…

Ако да нямаше християнски дух, тая бедна жена скоро щеше да се убие сама, понеже нещастията й бяха твърде големи. Нейното любимо и последно утешение — Недка, умря от огнена смърт… И двамата й синове — Велико и Стоян, бяха в разбойнически ръце.

Те (Велико и Стоян) почитаха се за най юнаци в целия Преслав, както и наистина бяха юнаци, та затова без страх ходеха по гората, за да помагат на тези, що страдаеха от разбойници, и да ловят диви зверове. Със своята храброст и неустрашимост те придобиха много врази. Разбойниците ежедневно пълнеха преславската гора и търсеха случай да ги уловят и убият, но Велико и Стоян не се даваха.

Два дни напред него ден, откогато се начнава тази повест, Велико и Стоян отидоха на лов. Ловитбата им беше щастлива и те с радост се връщаха у дома си. Веселият и понякогаж умислен Велико напяваше с твърде жален глас една стара юнашка песен. А безпечалният Стоян играеше с кучетата си, които, като бягаха нагоре-надолу, радостно лаеха. Като се приближиха сред гората, Велико и Стоян решиха да починат; но едвам те се наведоха да седнат и кучетата им, които до това време изпускаха радостни лаеве, залаяха много сърдито и се скриха в гъсталака. Велико и Стоян приготвиха пушките си и хванаха да се ослушват. В това също време изгърмяха няколко пушки и Велико падна… Стоян побледня и не се мръдна от мястото си, но като видя, че

от гъсталака се показаха около десет разбойника, той извади широкия си нож.

— Наши са! — развикаха се разбойниците и без да помислят, че Велико им направи хитрост, спуснаха се с голи ножове на Стояна, който без страх ги чакаше. Едвам те се приближиха до Стояна и Велико стана; той с голяма бързина измъкна из ръцете на едного разбойника нож и начна с него да сече разбойниците, които един след други падаха отпреде му като снопи. Това същото правеше и Стоян. Но тази тяхна хитрост и отчаяно мъжество нищо не им помогна; тях ги заобиколиха други разбойници, които бяха скрити в гъсталака, и като ги раниха на много места, принудиха ги да се предадат. Макар Велико и Стоян да бяха много слаби и макар да течеше от тях много кръв, но началникът на разбойниците пак повеля яко да ги свържат:

— Да идем сега у дома! — каза Емин (тъй се зовеше началникът на разбойниците), като потупка Велика и Стояна по гърба. — Там има лекари — продължи той с насмешка, — те ще ви изцерят и не ще ви оставят да умрете.

Велико го погледна с презрение и му каза горделиво:

— Убий ме, злодей!

— Ний нито сме разбойници, нито кръвопийци — каза Емин, като хвърли гневен поглед към Велика.

— От вас по-добри разбойници бива ли? — рече му Стоян, като го заплю.

Емин пожълтя от гняв и издигна ръката си, в която беше широк нож, за да го забий в Стояновите гърди; но той се възпря, като видя, че Стоян хладнокръвно и без страх чака смъртта.

— Млад си още — каза той Стояну, като скри ножът си, — мене ми е жално да те убия, защото ти и брат ти сте юнаци. Ний имаме обичай да мъчим тези, които ни се противят, но вий с вашата храброст обезоръжихте ме. Бъдете уверени, че аз никога не наказвам таквизи юнаци, каквито сте вий… Но да вървим, тук не е място да говорим… Омаре, иди в Преслав и като поздравиш Вълка от мене, кажи му да донесе 50 000 гроша в Шуменския балкан, ако иска да бъдат синовете му живи.

Омар се отправи към Преслав, а разбойниците със своите пленници скриха се в горския гъсталак.

САМОДИВСКО ЖИЛИЩЕ

Три часа далеч от Шумен, има място кое се зове Маркиш. Когато отива някой от Шумен в село Драгоево, трябва да мине през това място, ако иска по-скоро да стигне в горепоменатото село. Макар около това място да няма сега гъста и голяма гора, но пътникът всякога с трепетно сърце минава през там и често се случват там големи нещастия…

Това място в старо време беше непроходимо по причина на гъстата гора и челяшки суеверия… Сто крачки надолу от това място, към запад, нахождаше се сред тъмния гъсталак обширно поле, покрито с мека зелена трева и разноцветни цветя, които издаваха приятна миризма. Всред това поле имаше въздигнат малък един дом, който беше заобиколен с доволно пространна нива, на която високите класове, разлюлявани от тихия вятър, оприличаваха тая нива на малко езеро, а малкия този дом — на малък неподвижим кораб.

В този малък дом от три стаи повече нямаше. Всяка стая беше просто, но чисто стъкната. В една от тези стаи имаше накачени по стените пушки, пищови, две черни маски и две дълги сопи; на една страна се виждаше изображение на честния кръст, пред когото гореше ламбада. В тази стая седеше на мека дебела постелка един белобрад старец, който беше се дълбоко замислил. До него седеше на стол млад момък и с внимание гледаше на всяко едно старчево движение.

— Татко! — каза този момък старцу, като въздъхна. — Отколе имам намерение да те питам за нещо, но не смея…

Старецът издигна главата си, хвърли въпросителен поглед към момъка и му каза със слаб глас:

— Питай, сине, всичко ще ти кажа.

— Ето става двайсет години, откак ний живейме в тази пустиня, а аз не знам защо тъй пущинашки живейме.

— Пущинашки ли живееш, Владе? Всеки ден не ходиш ли при другарите си?

— Това е тъй. Но защо ний живейме тук, защо не идем в някое село? Освен това, защо ми ти поръчваш да не довеждам никого у дома?

— Ти и да искаш да доведеш някого, той не ще рачи да дойде…

— Че защо никой не се приближава до нашето жилище? Слава Богу, тук не живеят разбойници.

— Ако бяха живели тук разбойници, досега този дом не стояваше здрав и тази нива, от която се храним, потъпкваше се отколе; но има други причини, които ти не трябва да знаеш.

— Вероятно, защото не съм достоен…

И Влади заплака…

— Ах, Боже мой — каза старецът, като улови Владя за ръката, — кой ти дума, че не си достоен? Ти ми си всичко на света, че аз от тебе ли ще седна да крия нещо? Не! Но аз не ти казвам, защото съм уверен, че ти си щастлив, дето не знаеш защо ний живейме тук и защо никой не смей да се приближи до нашето жилище.

— Щастлив ли? Не, татко, не! Аз не съм щастлив. Мене ми омръзна да живея в тази пустиня, омръзна ми вече и да ходя по гората с другарите си.

— Омръзна ти да струваш добро? Омръзна ти да обръщаш горчивите сълзи в радост и смях на толкоз майки, братя и сестри?… Владе, Владе! Ти си млад, ти не знаеш още що е добро и що е зло и що е радост и печал.

Влади печално поклати главата си и като въздъхна, рече:

— Татко, ти се лъжеш. Не мисли, че аз с другарите си правя добро… Не, това е много далеч от нас. Вместо радост ний умножаваме повече горчивите сълзи на нещастните майки и бащи…

— Това може ли да бъде? — извика старецът и скочи като попарен от мястото си. — Може ли — продължи той, — мой единствени сине, когото аз възпитах по християнски и от когото се надявах да приема в старост утешение — да стане разбойник? Да вярвам ли? Кажи, нещастни, кажи истина ли е това? Признай се и ме проводи в гробът…

И при тези думи от пресъхналите старчеви очи излязоха две големи сълзи.

Влади видя, че татко му не го разбра, затова седна пред него на колена и като целуваше ръцете му, каза с умоляющ и плачевен глас:

— Успокой се, татко, аз не съм разбойник и мене много ми е жално, дето ми отдаваш това име. Аз досега изпълнях и дору съм жив ще изпълнявам твоята воля, която за мене е свята. Но слушай, татко, да ти разкажа що се случи из онзи ден и що видях аз днес, и ти ще се увериш, че ний, без да щем, правим зло.

Тези думи бяха произнесени тъй жално, щото Петър (тъй се зовеше старецът) заплака и като прегърна сина си, рече:

— Ах, сине! Аз те оскърбих!… Аз те назвах разбойник…

— Аз не се оскърбих, татко, защото съм уверен, че ти не ме разбра.

— Да, не те разбрах; но и посега не ми трябва нищо да знам… доволно е, дето знам, че ти си чист…

— Но мене не е доволно. Аз трябва да ти разкажа защо ми омръзна да ходя с другарите си по гората. Инак — не ще бъда никога спокоен.

— Казвай инди — с радост рече Петър и седна на мястото си.

— В онзи ден — каза Влади — аз намерих другарите си сред гората, които ми известиха, че разбойници уловили едно момче от с. Златар и ищели за него откуп 20 000 гроша. Татко му продал къщата и нивите си, събрал парите и се наканил да им ги занесе. Ний се сдумахме да нападнем на разбойниците тогава, когато те вземат от нещастния баща и най-последната му парица. Тъй и направихме… Но вместо да освободим това нещастно момче, вместо да зарадваме татка му — ний го разплакахме навеки… Ний убихме сина му!… Да, ний го убихме: ако не бяхме ний, разбойниците щяха да вземат парите и щяха да го пуснат…

При тези думи Владевото лице се намокри от сълзи, но той скоро отри сълзите си и продължи:

— Щом разбойниците развързаха това окаяно момче, и ний нападнахме; но те в същата минута го разсякоха на две части и се разбягаха… Ний плакахме заедно с нещастния му баща, но той никак не гледаше на нашите сълзи, а ни наричаше убийци и ни молеше да убием и него. Можеш ли каза сега, татко, че ний правим добро? Нямам ли правда, дето думам, че ми е омръзнало да ходя с другарите си по гората?

Петър плачеше — и нищо не продума.

— Днес — продължи Влади — аз отидох на кладенеца за вода и като се връщах, чух челяшки плач. От любопитство отидох към това място, отдето се чуваше този плач, и, о, Боже! Там, до големия дъб, стоеше нещастният отец, на когото ний станахме причина да убият сина му, и горко плачеше. Щом като ме видя, той се спусна към мене, прегърна ме и извика радостно: „Стояне, милий Стояне, жив ли си?…“ Но след малко като ме изгледа добре, той ме отпусна, дръпна се назад и начна да ме гледа с мътен и твърде жален поглед. Аз не можих да се стърпя и заплаках. Той, като ме видя, че плача, усмихна се горко и каза: „Сега плачеш, а вчера, като убиваше сина ми, не плачеше!… Знам, знам, че ти уби сина ми… ти… ха, ха, ха!… Как той лежеше в кръвта си! Как беше хубав!…“ След тези думи, които ясно показваха, че у него нямаше ум, той извика: „Стояне! Бягай, ще те убият!“ И побягна. Аз исках да го уловя и доведа тук, но той, като се приближи до големия камък, хвърли се долу и издъхна!…

Влади млъкна, но едрите сълзи не преставаха да падат от очите му.

— Хвърли ли се? — каза Петър с удивление.

— Да, хвърли се и умря!… Горкият!

Петър отвори устата си, за да каже нещо, но не можи — сълзите не му позволиха. Той стана от мястото си, начна да се разхожда нагоре-надолу и да въздиша тежко. После, като се приближи до Владя, каза му:

— Имаш правда, Владе, дето думаш, че вместо добро зло правиш. Такожде имаш правда и дето думаш, че ти е омръзнало да живееш тук. Ти си млад и не е чудно, дето ти се показва това уединено жилище мрачна пустиня. Иди, прочее… Аз ти позволявам да идеш, дето щеш, и моето благословение нека бъде с тебе.

— Ами ти какво ще правиш тук?

— Аз ще остана да моля Бога, за да прости греховете ми. Сега познавам, че бог ме наказва.

След тези думи Петър преклони колена пред образа на честния кръст и начна да шепне топла молитва. Влади такожде и той преклони колена и неговият приятен глас се раздаде сред нощната тишина. Той пееше благодарителна песен на Иисуса Христа, съчинена от татка му… Като свършиха молитвата си, Влади се приближи до татка си и му каза:

— Татко, аз никога не ще се отделя от тебе! Дето бъдеш ти, и аз там ще бъда. Но на мене ми се струва, че по-добре ще е да отидем да живейме в Преслав или в Драгоево. Аз там ще се трудя по-много: ще копая лозя и градини, ще слугувам на чужди хора, ще ора… с една реч — ще се трудя тъй, щото никога да не се лишаваме от нищо.

— Това не може да бъде, Владе. Ако да знаеш колко е свещено за нас това място, ти не ще ме принуждаваш да го оставя…

— Свещено ли? — произнесе Влади.

— Да, аз не съм ти казвал досега нищо, но сега съм принуден да ти кажа: тук е погребана майка ти.

— Майка ми!… Аз пък досега нищо не знам!

Влади право каза, че не знай нищо. Никога не му е дохождало наум да пита татка си по каква причина те живеят в нея пустиня. Той досега не знаеше дали е имал майка. „Тук има нещо тайно“ — помисли си той и като улови татковата си ръка, опря главата си на гърдите му и с умоляющ глас му каза:

— Кажи ми, татко, всичко подробно. Тук може да има нещо печално.

— Ах! Добре беше да не знаеш, но няма що… трябва да ти се каже. Слушай!

Твоят дядо (татко ми) живееше в Шумен и беше много богат. Двамата мои братия заедно с татка занимаваха се с търговия: а аз, защото бях още малък, ходех в училището, дето се учех да прочитам по гръцки. Като стъпих в 1в-та година, татко ми ме проводи в Цариград да се уча. Там не ми беше никак добре, но как да е, привикнах. След три години чух, че татка го убили, разграбили всичкото му имане и изгорили къщата ни. Искали да убият и брата ми Ивана, но той побягнал и тъй се отървал от смъртта. Брат ми Вълко, който остана жив, писа ми да се върна, защото майка ми била твърде болна. Аз се върнах, но вече тогаз, когато майка ми я нямаше на този свят. В Шумен аз се научих от брата си Вълка защо убили татка ми и защо искали да убият и брата ми Ивана. Брат ми Иван се оженил за едно момиче, което Джамал бей (началникът на шумненските яничари) искал да го потурчи. А пък защото в тази работа действувал татко ми, затова Джамал бей подкупил няколко панти, които като запалили къщата ни, убили татка, грабнали братовата ми Иванова жена, искали и брат ми да убият, но той побягнал… Тези нещастия, както се вижда,

бяха доволни за нас, но неумолимата Божия съдба проводи ни и други… В разстояние на две години ний поправихме състоянието си, станахме пак, както преди, богати, направихме си по-добри къщя и начнахме пак да си живейме мирно. Джамал бей, макар и да се стараеше много, за да ни стори зло, но никак не можеше, защото ний имахме други защитник. Той беше шумненският митрополит, който имаше силно влияние в цял Шумен, и затуй Джамал бей, като гледаше, че ний прибягваме под негова защита, не смееше да ни закача. Освен това нас ни защищаваше и Караман бей (вторият яничарски началник), когото беше гняв на Джамал бея, бог знае за какво, и търсеше причина да го свали от чина му.

Но ний не можехме дълго да се наслаждаваме с това спокойствие. Шумненските граждани наскърбиха митрополита, защото не рачиха да му плащат за венчило по 8 гроша. Той не можи да търпи това оскърбение и защото беше уверен, че не ще получи от шумненци удовлетворение, остави Шумненската епархия.

След две недели подир митрополитовото отхождание в една бурна нощ видяхме, че шумненския пазар гори. А пък нашите дюкяни бяха там. Брат ми беше вече се наканил да иде, за да види що именно гори; като мислехме така и гледахме издалеч онуй жалостно и ужасно зрелище, заведнаж избухна силен пламък от къщата ни. Додето аз извикам „огън“! — и брат ми каза, че къщата ни се е запалила от четирите страни!… В тази минута замина край нас един черен человек и извика: „Знайте, че това е отмъщение! На пазара горят вашите дюкяни, тук гори къщата ви, а след малко и вий ще изгорите!“ О, Владе! Оттогаз се начнаха моите нещастия… В него време аз изгубих майка ти, а сестра ти може да е станала жертва на огъня…

Влади, който с голямо внимание слушаше татковата си разказ, при тия думи стресна се и каза с удивление:

— Сестра ми? Нима аз имах сестра?

— Да. Тя се зовеше Петя и беше три години по-малка от тебе.

— Ах! — извика Влади. — Тя умряла с ужасна смърт? Че защо не се постара да я избавиш?

Този въпрос оскърби Петра. Той се обля със сълзи и с дълбоко въздъхвание каза:

— И ти, сине, и ти ме оскърбяваш! Но аз не съм виноват…

Влади поиска да седне на колена и да иска прошка от татка си, но татко му го спря и продължи:

— Когато страшният огън с голяма ярост захвати къщата ни, аз бях сред двора и като безумен гледах на свирепия пламък, който със силно фучение скриваше се в облаците. В него време чух един слаб крясък, който излазяше от къщи. Аз познах, че майка ти вика, и се спуснах да я отърва; но едвам сполучих, за да вляза вкъщи, а отподир ме удариха тъй силно в главата, щото паднах на къщния праг като мъртъв. Не зная колко време съм стоял в това състояние, но на свестяване ми беше ужасно!… Аз, като се свестих, с голямо удивление видях, че съм сред гора!… В таквоз положение аз проклевах деня, в когото съм се родил, проклевах всичко, що има на света, и бях тъй отчаян, щото се реших да се умъртвя с някакъв начин. С това намерение аз се приближих до една река (тя била Камчия), която беше половин час наблизо, и се наканих да се хвърля в нея: но заведнъж чух детски плач. Аз се обърнах и видях, че десет разкрача надалеч от брега стои до едно дърво петгодишно дете… и то дете беше — ти, Влади…

— Аз ли?

— Да, ти беше. Като те видях, аз благодарих Бога, дето не ме допусна да се удавя. И наистина, ако бях се удавил, тебе кой щеше да те отгледа, храни и облача? Никой! Ти щеше да умреш от глад… Но бог никога не оставя человека. Той мисли за всички и пази всички.

При тези думи Петър издигна очите си, които бяха пълни със сълзи, към небето и дълго се моли. После седна пак на мястото си и продължи:

— Като те намерих, аз почувствувах радост, но тази радост скоро отстъпи място на дълбока печал. Аз не знаех де съм и накъде да ида. Скитах се нагоре-надолу дано намеря път, но нищо не можих да открия, наоколо ми беше се гора. Слънцето изгря, всичката природа се съживи, а аз все още не знаех де съм… В отчаяност седнах, прегърнах те и начнах да плача с глас. В него време, когато аз плачех, някой си извика над главата ми: „Мълчи!“ Аз издигнах главата си и видях, че на дървото, до което седях, стои един человек, който беше насочил пушката си към мене и ме гледаше страшно.

— Убивай! — извиках му аз, без да престана да плача. Но той, вместо да ме убий, скочи долу и извика със страшен глас:

— Кажи ми, що търсиш тука?

Аз само го погледнах и продължих да си плача…

— Виждам — каза той, — че ти си нещастен. Но не ще ли кажеш от що си дошъл тук? Дали не ще мога да те утеша?

— Уви! — извиках аз. — Моето нещастие е голямо! Никой, никой освен Бога не може ме утеши! — подир това аз му разправих всичко.

Като свърших печалния си разказ, аз отрих сълзите си и начнах да се готвя за смърт. Аз мислех, че той е разбойник и не ще се забави да ме умъртви; но за мое удивление той запрати пушката си настрана, взе тебе от ръцете ми, целуна те няколко пъти, ороси те със сълзите си и както ми те подаде, каза:

— Като порасте това дете, кажи му, че чичо му Иван зарад него се е облякъл в хайдушки дрехи…

— Иван ли? — извиках аз, като скочих от мястото си. — Де е той?

— Аз съм.

И чичо ти Иван ме прегърна. Ний много време стояхме прегърнати и нашите сълзи се смесиха. Моето сърце, колкото и да беше раздрано от печал, но в тази минута се изпълни с радост. Аз забравих преминалата си жалост и като проливах радостни сълзи, думах на брата си.

— Да се върнем, брате, пак в Шумен; ний имаме добри и великодушни приятели, които ще ни помогнат… — Никога — каза брат ми с разтреперан глас, — никога не ще стъпя в Шумен ни в друг някой град или село. Моят град е широкият Балкан, а моята къща са дебелите клонести дъбове!… Мене пред очите ми убиха татка, взеха всичкото ми имане, лишиха ме от жена и най-после, като не можиха да угасят превеликата си злоба и ненаситното си отмъщение, искаха и мене да убият… Да — продължи брат ми, като все повече се предаваше в скръбните си възпоменания. — Ето години се минуват, а тяхната злоба, тяхното отмъщение не е угаснало!… И ти, бедний, стана тяхна жъртва…

Брат ми можеше още да продължава, но ти заплака и го накара да прекъсне скръбните си възпоменания. Като чу, че ти плачеш, той каза:

— Да вървим, Петре.

— Де? — запитах го аз с удивление.

— Ще видиш — каза той и като взе тебе в ръцете си, тръгна. Повече от един час вървяхме, без да продумаме един другиму. Най-подир брат ми прекъса това мълчание, като ме запита:

— Не се ли удивляваш и даже оскърбяваш, Петре, като ме гледаш, че аз с пушка на рамо, с нож и пищови на пояс ходя по гората?

— Разумява се, че се оскърбявам — казах аз нерешително, — защото ти може да си убивал.

— Ти се лъжеш, брате, аз не съм убивал досега никого, нито съм се облачил досега в хайдушки дрехи, но само вчера се облякох, и то зарад вас, че трябваше да ви помогна.

Тъй каза брат ми и сълзи намокриха лицето му.

— Да помогнеш нам! — казах аз брату си, като го улових за ръка. — Че ти отде знаеше, дето ний ще сме в нещастие?

— Ще научиш всичко, но не сега — с бързина каза брат ми.

След този разговор настъпи пак мълчание, но това мълчание беше по неволя, защото ний влязохме в таквъзи гъсталак, щото един с други се не виждахме. Но след малко пред очите ни се представи една малка полянка, постлана с мека зелена трева и с разни благовонни цветя. Тази полянка беше забиколена с тъмен гъсталак и се прорязваше от една малка вадичка, която с бистрата си като сребро вода приличаше на кристална линия. Като стъпихме в тази полянка, брат ми ме изгледа внимателно и ме запита:

— Не трепереш ли, Петре?

— Да треперя ли! Че защо?

— Знаеш ли, че ний сме в самодивско жилище?

Тези думи сякаш че ме попариха. Аз подскочих назад, разтреперах се като лист и не можих да продумам. Дотолкоз бях се уплашил, И не е чудно, понеже от детинство още ми бяха натъпкали сърцето със суеверия. Много чудеса са ми приказвали за тези самодиви. Казвали ми са, че те улавят челяка и го карат да ги носи по разни нечисти места или са залюбяли някого и му изпивали кръвта и пр. Ето защо, като чух, че сме в самодивско жилище, аз се разтреперах. Брат ми, като видя, че се страхувам, приближи се до мене, улови ме за ръка и ми каза:

— Не бой се, Петре. Всичко що си слушал да приказват за самодиви, лъжа е, глупост и суеверие. И аз като тебе вярвах преди, че

има самодиви, и се страхувах; но като познах, че всичко това е пусти въображения, престанах да вярвам и да се страхувам.

— Отде знаеш, че това е пусти въображения и глупости? — запитах аз брата си, като все още треперях.

— От опит — отговори брат ми. — Знаеш ли, че аз, за да избягна от смърт, побягнах от Шумен?

— Знам, но не подробно.

И брат ми, като седна на меката трева, приказа ми следующето:

— Като побягнах от Шумен — каза той, — аз се заклех никога вече да не стъпвам в него. С това намерение аз първо отидох в Белград, а оттам — в Цетина, дето живях три години. Но и там нямах спокойствие. Аз мислех все за вас и се страхувах да не би и вий да пострадаяте, както мене. Най-после аз не можих да търпя и се върнах, но не в Шумен: аз се поселих в Драгоево. Там живях няколко месеца спокойно, но като се известих, че вас ви преследува моя враг (Джамал бей), принудих се да оставя Драгоево и под вид на просяк да се заселя в Шумен. Като отивах в Шумен, наумих си да набера дренки, за да ги продавам. Но като ходих много нагоре-надолу из гората и не можих да намеря дренки, по случайно влязох в тази полянка, на която прекрасният й изглед много ме удиви, а най-много аз се почудих, като видях, че среща ми иде един човек, който по дрехите се познаваше да е смирен пустинник. Той като приближи до мене, застоя се и кръстоса ръцете си. Аз го погледнах с благоговение: защото неговото ангелско лице, неговият кротък поглед, в който блещеше небесна благодат, караха ме неволно да благоговея пред него.

— Вероятно, че някое нещастие те накара да дойдеш в това пусто място? — каза ми той тъй нежно, тъй кротко, щото на очите ми се показаха сълзи.

И си припомних всичките мои нещастия и му рекох плачешком:

— Да, аз съм нещастен човек… но никое нещастие не ме е накарало да дойда тук.

Аз му разправих всичко подробно. Той, като изслуша с внимание разказа ми, рече:

— Да, ти си нещастен, но ако слушаш моя съвет, ще забравиш всичките си нещастия.

След това той ми яви, че мястото, дето стоиме ний, зовяло се самодивско жилище, и като видя, че аз от това негово известие се

разтреперах, той ме увери, че самодиви не са съществували и не съществуват. Освен това той ме съветува да остана при него. Аз го послушах и останах…

Брат ми замълча и се замисли. Аз не можих да се стърпя и го запитах:

— Де е сега тоя пустинник?

— Той след три дни умря — каза брат ми умислено. — Аз си направих колиба и навсегда се поселих в тази полянка; но и тук мислех, че ти, брате, със семейството си, както и брат ми Вълко ще бъдете в опасност, и това никак не ми даваше спокойствие. Почти всяка неделя аз идвах в Шумен и там под вид на просяк просех милостиня. Преди една неделя бях в Шумен и там в една кръчма (механа) научих се от двама яничарина, че Джамал бей щял да запали къщата ви, а вас да убий. Това откритие ме принуди да се приготвя, за да ви забраням. Аз отидох в Драгоево, събрах десет души млади юнаци и с тяхната помощ отървах тебе и сина ти от явната оназ ужасна смърт…

— Видиш ли, татко, кой ни е освободил? — извика Влади с възхищение.

— Твоят чичо беше добър като ангел, Владе. Аз много го молих да идем да живейме в някое село, но той никак не се съгласи. Ний си останахме в тази полянка и мирно си живяхме, както и досега.

— Нима ний ли живейме в тази полянка? — запита Влади татка си с изумление.

— Да, ний живейме в тази полянка, която и досега се нарича самодивско жилище и благодарение на това име ний спокойно си живейме… При нас не смеят да додат даже нито свирепите яничари и кърджалии…

— Ах! — извика Влади. — Сега се сещам защо моите другари не се приближават до нашето жилище. Суевери! Те мислят, че аз живея между самодиви!… Ами де е сега чичо Иван?

— Умря! — каза Петър, като въздъхна, и по лицето му се проточиха две едри сълзи; после като се събра с дух, той продължи: — Умря, но не от собствената си смърт…

— Ами от що?

— Един ден той излезе много рано и чак надвечер се върна изранен, окървавен… Едната му ръка беше отсечена, а в другата той

носеше… Знаеш ли кого, Владе? Майка ти, която беше также изранена и окървавена…

— Майка ми ли? — изкрещя Влади и улови главата си.

— Чичо ти — продължи Петър, без да гледа на Владевото изкрещяване — след пет минути умря, а майка ти живя още един час, но от нея нищо не можих да науча, защото тя не продума нито дума…

— Това е ужасно, татко! — каза Влади, като си държеше още главата. — Нашият род, нашето семейство, освен чича ми Вълка, все търпи ужасни нещастия…

— Не се знай дали и чичо ти Вълко не търпи нещастия, Владе! Струва ми се, че и той се нахожда в нещастие…

— Ами защо не дохожда той при нас? Или ний защо не ходим при него?

— Той може да мисли, че нас ни няма вече между живите, както и ний не знайме дали е и той жив…

След тези думи Петър заплака и плачът му, като се едини с Владева, чуваше се надалеко…

Живот вместо смърт!

Когато Петър и Влади плачеха неутешно за големите си нещастия, плачът им се прекъса от едно похлопване, което се раздаде на двора. Петър скочи уплашен от мястото си, сне от стената черните маски, гуди една на себе си и като подаде друга на Влади, каза му:

— Скоро!… Това е необикновено.

После се приближи до един сандък, извади от него две дълги дрехи, подаде едната на Владя и сам навлече другата. Влади, макар и да не знаеше какво ще прави татко му, понеже той не чу, че се хлопа вън, но изпълняваше всичкото негово поръчване. Като се наредиха добре, Петър подаде на Владя пушка и му каза:

— Иди отвори и ако е добър человек, доведи го тук; ако ли е лош — не го пускай.

Голямо недоумение се показа на Владевото лице и той беше отворил вече устата си да пита де го проважда татко му. Но в това същото време чу се силно хлопание. Влади завчас разбра всичко и тичешком излезе вън. Като се приближи до пътните врата, той запита със страшен глас:

— Кой държай да ни безпокои в тази нощна тишина?

— Нещастен человек — чу се твърде слаб глас.

— Нещастен ли? — каза Влади полекичка. — Ами що търсиш тук?

— Смърт.

Тази дума беше тъй жално казана, щото Влади заплака. Неговото чувствително лице се напълни от жалост и той, като запрати пушката си настрани, отвори…

На вратата се показа един стар човек с бледно и сухо лице, с хлътнали очи и с разпуснати несчесани коси. Той, като видя, че отпреде му стои човек със страшно облекло, падна на очите си и извика отчаяно:

— Убий ме! Аз додох тук да умра… Твойта силна ръка нека ме избави от тези нещастия, които вече не мога да търпя.

Влади с удивление гледаше на тогози нещастливеца и бистри като бисер сълзи течаха по бялото му лице, което беше покрито със страшна черна маска. Той се приближи до стареца и като го издигаше, рече му: — Ти си нещастен, старче. Но аз самичък не мога ти стори нищо; тук има от мене по-големи — да идем при тях.

— Ах! — извика нещастният старец. — И тук ли не намирам смъртта? Навсякъде ли ще бяга тя от мене? Ето, има един час, откак съм стъпил в самодивско жилище, а още жив!…

— Самодиви всякого не убиват — каза Влади притворно. — Те на нещастните дават утешение!

— Не ща! Не ща утешение! — извика старецът с отчаяние. — Аз искам смърт… Тя ще бъде моето утешение!

Влади дотолкоз се разжали, щото не можи да продума ни дума. А за да не покаже своето смущение и жалост, той улови нещастния старец за ръка и го поведе към татка си.

Когато Влади и нещастният старец влязоха вкъщи, не намериха никого вътре. След пет минути отвориха се едни малки врата и Петър се показа. Той беше облечен много страшно: дългата му кожена дреха влачеше се до земята, грозната черна маска лъщеше се по лицето му, на главата му беше дълъг меден калпак, който показваше Петра като едно чудовище. И наистина, той приличаше на чудовище. Когато се той приближи досред стаята, нещастният старец, който дотогаз стоеше като закован, от страх се разтрепера. Той на часът седна на колене и извика:

— Убий ме!

Петър, без да обръща внимание на това, рече със страшен глас на стареца:

— Що търсиш тук?

— Смърт — твърдо каза нещастният.

Петър видя, че неговите заплашвания нищо не ще помогнат, затуй начна кротко и ласкаво да му дума:

— У нас смърт няма, старче, у нас има утешение. Ако си нещастен, кажи ни нещастията си и ний можем да те утешим.

— Да — каза старецът, — вий ще ме утешите със смърт…

— Казах ти вече, че у нас няма смърт, у нас има утешение — рече Петър малко разгневено.

Нещастният старец съмнително поклати главата си и каза плачешком:

— Не се надявам, но може… Моето нещастие е голямо… О! Много голямо! Най-малкото ми дете го изгоря пред очите ми… а двамата ми синове са в разбойнически ръце… Разбойниците се канят да ги изгорят живи, ако не им занеса 50 000 гроша за откуп… Аз пък не можих ни пара да сбера… И тъй, моите нещастни деца…

Старецът не можи повече да продума, гласът му примря, очите му се напълниха с кървави сълзи и той падна безчувствен на Владевите ръце. С помощта на някои лекарства, които Петър извади от един малък сандък, нещастният старец скоро се свести.

— Пак жив! — извика той. — Боже! Ще се мъча ли още?

— Утеши се, нещастний — каза му Петър умилно, — кажи ми, не можеш ли откупи децата си?

— Никак; у мене няма ни една пара… А не зная защо, никой не ще да купи ни лозята ми, ни нивята ми, ни къщата ми…

— Отде си ти? — с безпокойство го запита Петър.

— Сега живея в Преслав, а преди 23 години живях в Шумен с братята си Ивана и Петра.

При тези думи Влади се поиздръпна назад и начна с голямо внимание да разглежда чича си. А Петър проливаше безбройни сълзи, които не се виждаха под черната маска, и малко остана да извика от радост. Но той скрепи сърцето си и като се разходи малко нещо нагоре-надолу, застоя се пак пред нещастния старец и го запита:

— Как се зовеш?

— Вълко — отговори старецът.

И наистина, той беше нещастният Вълко.

Влади беше вече простря̀л ръце, за да прегърне чича си, но Петър с едно страшно изкашляние, което беше понятно за Владя, принуди го да се откаже от намерението си.

Петър се приближи до стареца и му каза с умоляющ глас:

— Старче, разкажи ни, що те принуди да оставиш Шумен и да се преселиш в Преслав?

— Голямо нещастие ме принуди да направя това — каза Вълко, като се силеше да възпре сълзите си. — Злобна ръка запали всичко, що имахме на света… Немилостив огън се разпространи над нашите бедни глави и с ненаситна гладност поглътна всичко… Този страшен огън поглътна и брата ми Петра с всичкото му семейство…

Старецът при тези думи се задави в сълзите си, но след малко като се съвзе, той продължи:

— След това ужасно и пагубно за мене произшествие, защото нямах пари да се заловя за търговия, аз се преселих в Преслав, дето досега мирно прекарвах дните си. Но и тук черната съдба не ме остави, тя ме порази с жестоката си ръка… Освен това, тя въоръжи и всички против мене… Като ходих в Шумен да прося помощ, с която да откупя децата си, един великодушен человек ми даде повече, отколкото му просех. В това време, когато той ми връчваше своята великодушна помощ, дойдоха при него трима яничари, които го свързаха и го хвърлиха в тъмница. Отсетне аз се научих, че защото искал да ми помогне, затуй го затворили в тъмницата… Подир това аз ходих още на няколко села и градове, но навсякъде моето моление и горчивите ми сълзи се посрещаха с принуждено хладнокръвие. Като никъде нищо не можих да сполуча, аз се връщах с голяма горест в Преслав, но и тук немилостивата съдба ме порази с ново нещастие. Разбойниците влезли в къщата ни и умъртвили двегодишното ми дете… И то как? Хвърлили го на огъня!…

— Ужасно! — извика Петър с разтреперан глас.

— Това ново нещастие — продължи Вълко — принуди ме да дойда в тази пустиня, защото старите хора уверяват, че който стъпи в това място, никога вече не се връща… тук умира. И аз се надявах да намеря тук смъртта… Но уви! Самодивите били по-милостиви от человеците…

— Да — каза Петър, като скри смущението си, — самодивите са по-милостиви, те ще ти помогнат и ще те утешат.

— Ще ми помогнат ли? Ще ме утешат ли? — извика Вълко с радостно удивление.

— Сутре ще видиш синовете си освободени.

— Възможно ли е?

— Самодивите не знаят лъжа…

— Да, не знаят — повтори Влади.

— Вярвам — каза Вълко, — но не се надявам…

— Надявай се… иди и утеши жената си.

След тези думи Петър се скри в един потаен ъгъл.

Така също направи и Влади.

Вълко се замая, като видя, че неговите странни събеседници изчезнаха заведнаж. Той се прекръсти набожно и каза полекичка: „Самодивите ще ми помогнат!… О, Боже! Да се надявам ли? Аз додох тук да търся смърт, а приемам живот… приемам надежда! И от кого? От самодиви, които могат всичко да направят!…“

С тези думи Вълко излезе от мнимото самодивско жилище и си отиде радостен към Преслав.

След като замина Вълко, Петър и Влади влязоха в онази стая, в която седяха, преди да дойде Вълко. Те седнаха пак на местата си и Петър, като въздъхна дълбоко, каза на Владя:

— Виждаш ли, Владе, че и Вълко с всичкото си семейство търпи големи нещастия?

— И отникъде няма помощ! — с горест каза Влади. — Ами защо не му казахме ний кои сме?

— Защото, ако бяхме му казали, той не щеше да си иде с таквази радост. А сега той ни има за по-горни от смъртни и се надява, защото мисли, че ний можем всичко да направим.

— Ний се обещахме, че ще му помогнем, ами как, като у нас пари няма, за да му дадем…

— бог е милостив, Владе. Той ще ти помогне да утешиш чича си Вълка. Ти имаш вярна и храбра дружина… с нея ти ще можеш освободи братовчетата си…

— Колко си добър, татко! — каза Влади с радостен глас. — Моите другари са юнаци… Те ще ми помогнат да ги освободя…

— Тук юначество не ще помогне, но хитрост. Време минува… Дойди да те благословя и върви… Върви да освободиш братовчетата си…

След половин час Влади с пушка на рамо, с нож и пищови на пояс излезе от мнимото самодивско жилище, като напяваше юнашка песен.

ЗАГОВОР

Сутринта беше тиха и приятна. Вятърът ставаше ту тих, ту силен: понякогаж съвсем затихваше, а понякогаж пак завиваше силничко. Птиците начнаха оттук-оттаме да издават приятни гласове. Тук-таме начнаха да се чуват овчарски свирни, блеянията на овце и лаение на овчарски кучета. Божията птичка (веселата чучулига) забавно се издигаше към облаците, като издаваше приятни и в жалост приводящи звукове. Тя сякаш че със своята неподражаема песен славеше всеблагаго Творца и се виждаше, че с нетърпение чакаше изгряванието на слънцето и затова ту се скриваше в гъстите облаци, ту се спускаше надолу като стрела и жално чучулигаше… На това жално чучулигание отвещаваше от отдалечената гъста гора гордият славей със своята хармоническа и сладкогласна песен.

В тази приятна сутрина от селото Преслав излязваше един млад човек и се упъти към ближната гора. Той вървеше забавно и на бледното му лице беше запечатана дълбока печал… Както се виждаше, у него освен една дълга сопа друго никакво оръжие нямаше. Едно голямо черно куче го придружаваше и което, за да развесели стопана си, бягаше ту напред, ту назад и издаваше радостен лай.

Този млад човек беше Влади (Петровът син). Той ходи да събира дружината си и от любопитство замина и в Преслав да види що прави чичо му Вълко. Кога влезе в Преслав, Влади беше весел; но излезе оттам печален (както го видяхме)…

Като възлезе на ближната гора, додето се простират развалините на стария Преслав, Влади се удиви от приятното зрелище. Пред очите му се представи преславската равнина с всичката си хубост, окръжена от всичките страни със зеленолиствена гора; тя беше очарователна. Повърхността й беше покрита със зелена трева и разноцветни благовонни цветя. Реката Камчия, подобно на сребърна змия, кривеше се по тази равнина и със своето шумтение отвещаваше на тихия северен вятър, който я правеше да показва малките си вълни, подобни на малки снежни лебеди…

След няколко минути светливата зора, която предвещава прекрасен ден, отвори величествените възточни двери, от които се показа горделивото слънце, увенчано с разноцветни блестящи венци… Неговото появление съвършено съживи всичката спяща природа: птиците начнаха да пеят по-гръмко и по-сладко; приятните пастирски свирни начнаха да се чуват от всяка страна… С една реч, всичко беше будно…

От това приятно зрелище на Владевите очи се показаха сълзи, които той напразно се мъчеше да скрий и като не можи, той им даде воля и начна с глас да плаче. И плачът му беше жалостен… Величественото зрелище на природата вместо да възбуди в него радостни чувствувалия, то възбуди жалост и плач. Но Влади плачеше не за себе си, а за толкоз нещастни, които, като са обременени с тежки страдания, не смеят да дигнат очите си и да се наслаждават от веселящата природа.

Това мислеше Влади и плачеше. Но заведнаж като че нещо важно му доде наум, той отри сълзите си и каза: „Ето, един час има, от как седя аз тука, а никой се още не явява…“

После той седна до едно дърво, взе в ръцете си Глока (тъй се зовеше черното му куче) и се замисли:

„Сутре — мислеше си той, — сутре те ще бъдат или свободни, или не ще ги има вече на света. Не дай, Боже, да се случи последното!… Ами ако се случи? Как ще се явя пред татковите очи? Той може в него час да умре и аз трябва да се убия…“

След това размишление той издигна очите си нагоре и каза с глас:

— Боже! Защо са толкова нещастия на нашия род? Дядо ми, татко ми, чичови ми и братовчетата ми търпели толкоз и все още търпят!… Дали тъй много са Те разгневили?…

При тези думи от Владевите очи се изляха безбройни сълзи. Той можеше още да продължава това си жално възклицание, но Глок, който беше заспал в ръцете му, заведнаж скочи и силно залая. Влади се възви и на лицето му се показа удивление: зад него стоеше прав един старец, който беше си турил ръцете на гърдите си и внимателно гледаше Владя. Той беше Вълко.

— Аз мислех — каза той на Владя, — че само аз съм нещастен, но уви — то имало и други, които като мене оплакват дните си!

Влади, макар и да позна чича си, но не рачи да му се каже кой е, а като стана, каза му с нажален глас: „Ах, старче, може ли да не оплаквам дните си, като…“

— Знам, знам — каза старецът, като прекъса думата му, — аз слушах всичко, що ти хортуваше сега… Но, юначе! Ти тука си сам, а нямаш никакво оръжие върху си.

Като казваше това, Вълко измъкна из пояса си дълъг нож.

— Какво ще правиш, старче? — запита го изумлено Влади.

— Ний ще погинем — каза Вълко, — но ще умрем като българи. Вземи, юначе, сопата си и се готви да се защищаваш с нея…

В това време изгърмяха няколко пушки и се чуха страшни гласове: „Тук са и двамата, хем са сами!“

Чак сега Влади позна, че разбойници са го забиколили, и вместо да се уплаши, той извади от пояса си два пищова, подаде едина на Вълко и му каза с весел глас:

— Ти право каза, старче, ний ще умрем като българи… Да умреме!

Те с пищовите си свалиха двама разбойника, но в тази минута другите разбойници се развикаха с радостен глас: „Сега, сега! Те изпразниха оръжията си!“

Влади и Вълко се спогледнаха един друг с изумление и се чудеха какво да правят. След една минута Вълко поглади лицето си и каза спокойно:

— У мене има нож, а у тебе — дълга сопа. Ще се защищаваме, дору паднем…

Той доде издума тези думи и около десет едри яничари нападнаха на тях с голи ножове.

Влади и Вълко се защищаваха мъжествено: но какво можеха да сторят двамата против десетмина въоръжени яничари? Вълко вече плуваше в кръвта си, когато Влади погледна, че над главата му висят три окървавени ножа, които бяха готови да паднат върху му; но в тази минута блесна се нещо си пред очите му и тези, що държаха страшните ножове на главата му, простряха се без глави на покритата с кръв трева. Влади много се почуди, като видя, че отпреде му вместо разбойници стоят няколкомина от неговата вярна и храбра дружина. Те всички държаха в ръцете си голи ножове, от които капеше кръв.

— Пометко! — извика Влади, като прегърна едного от дружината си. — Ти ме избави от явна смърт! Как да ти благодаря?

— Мене не трябва да благодариш — рече Пометко, — но на кучето си Глока; защото ако да не беше Глок, ти досега щеше да си на онзи свят…

— Глок ли? Не може да бъде! Той, щом като доде при мене Вълко, и се изгуби от очите ми…

— Вълко! Нима той беше при тебе?

— Ах, Боже мой! — каза Влади с разтреперан глас. — Аз го забравих!… За Бога, дружина, вижте дано е жив. Влади, като премисли, че Вълко може да е убит, побледня и се разтрепера. Той предпочиташе по-добре да убият него, нежели чича му.

— Ах, той убит! — извика Влади, като видя, че пет крачки надалеч от него Вълко лежи като мъртъв и облян в кръв. „Убит, убит“ — повтори Влади и падна като безчувствен… Като се свести, той повъртя насам-натам мътните си очи и като загледа Пометка, каза му със слаб глас:

— Пометко, жив ли е Вълко?

— Жив е — радостно каза Пометко, — но той тъй е сега слаб, щото трябва барем най-малко един час да поспи спокойно…

— Тук ли е той? Аз искам да го видя — каза Влади, като се мъчеше да стане.

— Вълко сега е в Преслав, Владе, но не бой се: неговите рани не са опасни, както и твоите…

— Нима аз съм ранен?

— Ти имаш три рани в гърдите си, но те никак не са опасни. Аз ги умих и ги свързах добре…

— Благодаря ти, Пометко. Ти довтаса с време… но струва ми се, че ти ми казваше защо аз трябва да благодаря на Глока, че ако да не бил той…

— Аз право ти казах.

— Че как се случи това?

— Ний, като вървяхме спокойно към назначеното място, заведнаж видяхме, че срещу нас иде Глок с окървавена мусура. Той, като се приближи до нас, залая силно и бързешком доде насам. В това време гръмнаха няколко пушки. След пет минути гръмнаха още две и ний с удивление видяхме, че от гъсталака излазят десетмина с ножове

в ръка и отиват към това място… Аз чух Глокова глас и благодарение Богу, отървах те.

— Моята дружина е вярна — каза Влади, като стана, — но де е тя? Аз никого не виждам!…

— Тя е хе там, в онзи гъсталак — каза Пометко, като посочи към ближната гора, — аз се страхувах да не ти стане лошево, като видиш около себе си въоръжени хора, затуй ги проводих там…

Влади няколко минути стоя умислен, но заведнаж той побледня, улови Пометковата ръка и му каза протяжно:

— Ти си бледен, Пометко! Ръката ти гори като огън… Да не се е случило някакво нещастие? Някой от моята дружина да не е ранен или убит?

Пометко повече побледня и се разтрепера; но скоро той се съвзе и каза спокойно:

— Слава Богу, никой не е убит…

Виждаше се, че този разговор беше тежък за Пометка и той търсеше случай да го промени.

— Гледай, Владе, че пладне наближава — каза той, като показваше към слънцето, — нам не понася тъй напразно да губим това скъпо време; трябва в тази нощ да освободим Вълковите синове…

— Аз пък забравих — извика Влади, като се удари по челото, — всичката ми дружина тука ли е, Пометко? — Тука е.

— Никой не се ли отказа?

— Не. Всякой, щом като чу, че Вълковите синове са в хайдушки ръце, напусна работата си, грабна пушката си и тръгна…

— Аз не се съмнявах в техните добри сърца. Ами как додохте дотук?… Да не дигнат подире ни потеря?

— Не бой се, Владе. Ний един по един тъй изкусно додохме дотук, щото нито една жива душа не видя… Но, Владе, ний пак се захортувахме…

Влади, без да продума нещо, отиде към другарите си и като приближи до тях, той им каза с радостен глас:

— Добър ден, юнаци!

— Дал бог добро! — извикаха те в един глас, но после всичките погледнаха с удивление на Владя, който беше навел очите си надолу и проливаше сълзи.

— Не се удивлявайте, дето плача — каза им Влади с нажален глас, — и аз имам сърце като вас и моето сърце се къса на части, като гледам, че без да щем, проливаме всякой ден кръв… Ний сега сме весели, но бог знай сутре колкома ще лежим мъртви… О, да щеше бог да запази всички ви, само мене да умъртвят.

— Не, не! Ний ще убиваме, но не ще умираме — каза Пометко, като извади дългия си нож, на който имаше кървави дамги, и го замахна във въздуха. А всички други гледаха с голямо удивление на Владя, защото те никога не бяха го виждали да плаче; те, макар да бяха уверени, че и Влади е като тях человек, но такожде бяха убеждени, че татко му е самодив и че у Владя има нещо си от самодивство. Влади при последните Пометкови думи бързешком отри сълзите си, изгледа дружината си и им каза с весело сърце:

— Знайте ли, дружина, защо сме се събрали тук?

— Знайме, знайме! — развикаха се всички.

— Тези Вълкови синове аз много ги обичам — каза Влади, като дълбоко въздъхна, — трябва да гледаме благополучно да ги отървем.

— Заведнаж ще нападнем…

— С нападване нищо не ще можем направи… Нали нападнахме и по-преди? Какво сторихме? Вместо добро — зло.

— Ами какво трябва да правим? — запита го Пометко.

— Аз намислих какво трябва да правим — каза Влади, — но тук трябва голяма осторожност.

— Ний сме готови да изпълняме всичко, щото ни кажеш.

— Ако сполучи тази наша хитрост, ще ви моля да не проливате ни капка кръв…

— Да не проливаме ли? — изкрещя Пометко. — Дору е тази ръка у мене (като показа десницата си), аз не ще престана да проливам кръв!

При тези думи Пометковото лице пожълтя, очите му се зачервеняха, джуните му се разтреперахa и той, като замахна дългия си широк нож на въздуха, извика със страшен глас:

— Да мрат, да мрат тези проклети яничари! Аз имах едничка сестрица… тя ми беше и за майка, и за баща, и за брат… Аз я пазех като очите си. Но тези яничари, тези дяволски деца, убиха я пред очите ми!…

Тук Пометко заплака с глас…

— Утеши се, друже — каза му Влади, като го улови за ръката; — то, що се е минало, не се връща вече.

— Знам — каза Пометко, като дръпна ръката си, — знам, че не се връща, но аз искам да отмъстявам… искам да проливам кръв, а ти… ти не ми позволяваш.

— Ако искаш Вълковите синове да станат жъртва… аз ти позволявам — каза Влади, като скръсти ръцете си.

— Ни капка! — извика Пометко, като скри широкия си нож и отри сълзите си. — Кажи сега, Владе, какво трябва да правим, за да освободим Вълковите синове, без да пролейме капка кръв?

— Трябва подир два часа ний да сме в Шуменския балкан. Хайдуците в тази нощ трябва да бъдат там, защото, както каза татко ми, тя гора била най-способна да крий хайдуци. Аз ще ида да поразгледам тази гора, а после ще заведа и вас…

— Че какво ще правим там? — чуха се няколко гласове.

— Ето какво: вий всички, дору е още рано, ще се качите на онези дървета, под които ще се съберат хайдуците, а аз ще стоя в едно отдалечено място и щом настъпи среднощ, заедно с Глока ще дода там… Вий трябва да имате пушките си насочени към тях и да гледате да не направите шум, защото, ако догадят, всички ще погинем.

— Ами ако ни видят?

— Както казва татко ми, там дърветата били много клонести… Вий ще се качите нависоко и аз се надявам да не ви видят; но щом като дода аз при тях, вий полекичка да слезете по-надолу.

Пометко от този план никак не беше задоволен и затова, като стискаше зъбите си, каза:

— Чакай да видим дали ще додат те на него място. А ний ще ли познаем под кои дървета ще се съберат тези яничарски хайдути, че на тях да се качим?

— Ще познайме, Пометко, ще познайме — каза Влади, като потупка Пометка по гърба, — но ако някого е страх, да не дохожда…

— Всички, всички ще идем! — развика се Владевата дружина.

— Като е тъй, да вървим, че време минува… бог да е на помощ! бог да е на помощ!

След тези думи Влади и дружината му се скриха в тъмния гъсталак.

ОСВОБОЖДЕНИЕ

Недалеч от селата Осмар и Троица, които са близо до Шумен, има малка гора. Тая гора е тъй гъста, щото едвам смелият ловец (авджия) може със своето вярно куче да се провира между тъмния гъсталак, и то здрава дреха не остава на него.

Сега наскоро в тази малка гора се откриха няколко пещери, които по многото белези се познават да са били в старо време (може би в честитите български времена) жилища на някои благочестиви подвижници…

Но в това време, когато са произхождали събитията на тази повест, тая неголяма гора имаше съвсем други вид. Със своите дебели и безбройни дървета тя покриваше сегашните села Осмар, Троица и даже половин Шумен, простираше се чак до Преслав, дето се съединяваше с другите преславски гори… В това време, когато тая гора беше достойна да се нарича балкан, в нея освен някои по-важни хайдуци не смееше никой други да стъпи… Тя се зовеше тогаз Шумненски балкан.

Нощта беше тиха и приятна. Звездите блещукаха на високото небе и се виждаха като че се усмихват на величествената луна, която едвам що беше се показала. Тихият вятър разлюляваше безбройните дървета на Шумненския балкан, които със своите листи издаваха тих и упоителен шум… Понякогаж се раздаваше неприятният глас на горската сова, която хвърчеше от дърво на дърво.

В тази приятна нощ в Шумненския балкан в най-гъстото и най-скритото място гореше огън, около него лежаха повече от десет мина, които имаха страшни лица. Те всичките бяха добре въоръжени и се познаваха, че са хайдуци… Почти всички спяха, освен двама мина, които седяха близо до огъня и си приказваха. Тези двама мина викаха се Емин и Омар.

Два разкрача надалеч лежаха други двама момъка, които имаха свързани отподир ръцете си; на техните лица се изобразяваше голяма жалост. Тези двама момъка бяха Вълковите синове — Велико и Стоян.

Тия, горките, вместо да спят, както им беше поръчано, те си приказваха, но тъй полекичка, щото едвам сами можеха да чуват какво си хортуват.

— Що си се тъй много замислил, брате? — питаше Велико брата си Стояна, като го гледаше с нежност.

— Мисля, че още малко време остана да живейме.

— Нима ний се страхуваме от смърт?

— Никак! За нас смъртта е нищо… А татко и майка, като се научат за нашът нещастен край?…

Велико наведе главата си и се замисли. Сълзата, която падна от очите му, показа, че той в сърцето си чувствува голяма жалост. Няколко минути той стоя умислен, после, като въздъхна дълбоко, каза:

— Най-голяма жалост чувствувам, Стояне, тогаз, когато помисля в какво жалостно състояние се намерват таткови…

— Те трябва да умрат от печал…

— Горките!… Как ли плачат и въздишат сега!

— Вижда се — каза Стоян, като удържа сълзите си, — че татко не е събрал нищо; защото ако беше събрал, той щеше да доде досега…

— Страх ме е да не са го убили…

— Да го убият ли? Че защо? Що им е той направил?…

— Не съм добре уверен, но из онзи ден Емин проводи двама мина в Преслав… Аз не можих да се науча защо ги проводи, но чух само, като им думаше: „Ако ви се противи — убийте го.“

— Дали за татка думаше… дали не е за другиго?

— Дано да е за другиго! Но не зная защо в тия дни съм много безпокоен и става два пъти наред как сънувам все един и същи сън…

— Все един ли? Какъв?

— Става два пъти как сънувам, че при нас дохожда едно момче, което казва, че било чичов Петров син. Той много прилича на самодивския син — Владя. Щом като доде то при нас, всичката Еминова дружина се разтрепера и от страх не смей да се помръдне. То ни думаше, че ще ни освободи…

— Това сънувах първи път. Вчера, като заспах, сънувах пак този сън; но този път то ни освободи и заедно с татка и майка заведе ни в една прекрасна градина. В нея градина ний доволно време се веселихме, но едвам се наканихме да излазяме от нея, и ето над нас додоха някакви безобразни и много страшни хвърковати животни,

които със своите гаги пробиха главите ни. Таткови, като видяха нашето нещастие, паднаха мъртви… Аз извиках… и… се събудих!…

Стоян се поусмихна и каза:

— Лошев сън, брате; но не е ли сън — празно! Ти от това познай, че твоят сън е празен. То момче, което ти се явява насън, не ти ли казва, не ти ли казва, че бил чичов Петров син?

— Да — каза Велико умислено.

— Е, и ти си седнал да мислиш за този сън. Чичо Петър и сина му има 18 години, откак са умрели…

— Аз съм уверен, че сънят е нищо, но предчувствувам, че с нас ще се случи нещо… Емин, дору е толкоз кръвопиец, не се наема да ни убий: вижда се, че има нещо…

— Е, брате! Той не е ли човек? И той има совест… Тя може да го мъчи и… и…

Стоян не можи повече да продума, защото забележи, че Велико изведнаж побледня.

— Що ти е, брате! — запита го той.

— Мълчи — каза Велико бързешком, — мълчи и слушай какво си приказват Емин и Омар.

И наистина, Емин и Омар, които до това време си приказваха полека, начнаха по-високо да говорят, тъй щото Велико и Стоян можиха да чуят всичкия им разговор.

— Странно — думаше Емин на Омара, — ний тука оставихме вчера толкоз неща и като се върнахме снощи, не намерихме нищо…

— Освен това — каза Омар, — но и двамата стражари, що ги оставихме да вардят тук, намерихме ги заклани. Емин стоя около пет минути замислен и после каза:

— Тук може да е дохождал или Вълко, или друг някой отчаян човек, та като е видял, че нашите стражари спят, заклал ги е и взел всичко, щото е намерил тук.

— Може и тоза да бъде… Но, Емине, ний сме безумни, дето днес не убихме Велика и Стояна. Татко им се обеща още вчера да доде и да ги откупи, но и днешният ден мина, а той се не яви… Джамал бей с правда може да се разсърди за това…

Емин погледна на Омара, усмихна се и каза.

— Може Вълко, като сте го ранили днес, да е умрял, та затова не дохожда… А Османови, барем те защо не дохождат? Три дни стана,

откак са отишли.

— Да не са ги уловили и затворили в тъмница? — каза Омар умислено.

— Никога! Джамал бей не ще допусне да ги затворят. Ами ти, Омаре, наистина уверен ли си, че Вълко беше заедно с онова момче?

— Да съм уверен ли? Този нож (и Омар извади ножа си) три пъти се пъха в тялото му и аз се надявам сега Вълко да е на онзи свят…

— Дай Боже! — каза Емин с радост. — Той тъй и тъй щеше скоро да умре… но жално, че не взехме ни пара за синовете му.

— Надявам се да не ги държиш вече живи.

— Да, сутре трябва да им се отрежат главите. Но право, Омаре, много ми е жално за тези момчета и ако Джамал бей не искаше непременно да ги убия, то никога не вдигам нож над тях. Защо пък той иска да ги убийме?… Що му те правят?

Омар с удивление гледаше на Емина и като се усмихна презрително, каза му:

— Емине! Срамота ти е да жалейш неверните… Те са от Бога проклети… Нека умрат! бог е избрал нашата ръка, за да проважда нечестивите им души в ада…

— Мълчи! — страшно му извика Емин. — Ти, Омаре, не знаеш що иска Бог. И те не са ли създание Божие? Не вярват ли и те в тогова Бога, в когото вярваме и ний? Ако ли те право не вярват, то сам бог ще ги накаже… Не е наша работа да съдим другите!

— Полека, че ще се посветиш — каза му Омар с присмех, — досега си пролял толкози кръв и не си се помислил, че и те са творение Божие, та сега си се размислил!… Или ти досега проливаше кръв не по своя воля?

След тези думи Омар отправи коварен поглед към Емина и се усмихваше. Той желаеше да узнай какво мисли Емин, та да може лесно да изпълни своя план. А неговът план беше: да намери някоя вина на Емина, за да го наклевети пред хайдуците, които без съмнение ще го умъртвят, и да стане той техен началник. На това той беше взел дозволение и от Джамал бея. Но Емин догади Омаровите мисли и като наведе главата си надолу, не му отговори нищо.

— Или за онзи свят мислиш? — запита го пак Омар.

— Знам защо тъй ме ти оскърбяваш, Омаре — каза му Емин с кротост, — но знай, че аз не се страхувам от коварствата ти… Ти прави

каквото щеш.

— Да ме простиш, Емине, ако съм те оскърбил. Аз не ща да те оскърбявам, но ти, като показваш съжаление към гяурите, правиш ме да те мразя и да ти мисля зло…

— Ти искаш да не показвам съжаление към тези бедни гяури? Но помисли, Омаре, помисли ний какво правим!… В разстояние на десет години колко хора сме убили, колко сме разплакали, колко мъки сме причинили на безчислени нещастни фамилии!… Ний гледахме как се убиват майки и бащи пред очите ни и никога не сме се смилявали!… И защо правим всичко това? За пари ли? Не, но само за една пуста слава!… И то от кого я добиваме? От подобни нам! Дали за това сме се родили? Дали за това носим человечески сърца?…

Емин заплака, защото той не беше способен да направи хайдутлук, но случаят тъй го докара. Роден беше от родители християни. Емин до 25-та година на възрастта си здраво държеше бащината си вяра, но когато яничарите убиха татка му и майка му, те взеха и него със себе си; той обаче, като не можа да удържи татковата си вяра, потурчи се и стана най-зъл християнски враг. А сега, като угади, че Омар търси причина да го убий и като помисли, че това може до сутре да се случи, в него се разбуди заспалата совест, начна силно да го мъчи и го накара да плаче.

Омар, който имаше каменно сърце, от тези Еминови думи почувствува жалост и на очите му се показаха даже сълзи; но вкоренената ненавист към гяурите взе връх и той каза злобно:

— Не, Емине, гяурите не трябва никаква радост да чувствуват. Те са наши роби, и ний, както щем, тъй и постъпваме с тях. Ти криво съдиш…

— Аз не съдя криво, но казвам, що чувствувам. Сърцето ми се раздира на части, като мисля колко зло сме сторили и колко струваме сега… Знаеш ли, Омаре, защо Османови отидоха в Преслав? Те отидоха да свършат ужасно дело: те ще убият Вълковата жена и най-последното му малко дете!… И досега може да са направили това ужасно дело!

При тези думи Велико и Стоян, които слушаха този разговор, разтрепераха се, побледняха и на очите им се показаха сълзи. А Емин и Омар, без да знаят, че те ги прослушват, продължаваха:

— Тъй трябва! — каза Омар със зверска злоба. — Тъй иска Джамал бей.

— Да, тъй иска Джамал бей, но той не е човек… той е звяр — каза Емин гневно.

— Емине, мисли, що хортуваш!… После да не се разкайваш!… Джамал бей знай да наказва изменниците.

Емин сякаш че се стресна. Той тури ръка на челото си, помисли малко и каза:

— Сега вярвам, Омаре, че ти си верен на Джамал бея. Аз се преструвах, че жалея гяурите, само и само да те изпитам… Нека сега начнем да приказваме за друго… Знаеш ли какво непременно иска Джамал бей от нас?

Омар подозрително погледна на Емина и като се усмихна с презрение, каза му:

— Не зная.

— Той иска, правим, що правим, да му уловим онова чудно момче… Аз се надявах вчера на тебе, но ти… Омар се изчерви, но пак каза с гордост:

— Ти искаш да ми се смееш, дето вчера отидох против това проклето момче с десет мина, а се върнах сам!… Смей се, Емине, колкото щеш, но знай, че и ти да беше, щеше да бягаш.

Емин стана и начна да се пооослушва.

— Какво слушаш, Емине? — запита го Омар с удивление.

— Чу ми се челяшки глас — каза Емин, като седна.

Но едвам той що седна, чу се шум и отпредя му се изправи един едър човек.

— Османе! — Извикаха изведнаж Емин и Омар, като станаха.

И наистина, човекът, който доде при тях, беше Осман, когото Емин беше проводил в Преслав да умъртви Вълковата жена и дъщеря му.

— Де е другарят ти? — запита го Емин…

— Той умря — рече Осман, — Вълко го уби…

— Аз бях уверен, че това тъй ще бъде — каза Емин сърдито, — ами ти де беше досега, Османе?

— Аз бях ранен и досега се криех в една циганска колиба…

— Ами не се ли научи дали е жив Вълко?

— Нищо не знам; знам само, че Вълко като уби другарят ми, излезе от домът си и бог знай де отиде.

— Вероятно той е отишъл да търси онова момче — каза Омар; — за да нападне на нас и със сила да отърве синовете си…

— Дето и да е отишъл — извика Осман, — но ний трябва да се запазим.

— Да се пазим ли! Че защо? — с безпокойствие го запита Емин.

— Защото 50 крачки надалеч оттук насреща ми излезе едно голямо куче и се хвърли върху ми. Аз поисках да се отбраня, но не угадих как падна на главата ми едно тежко нещо и аз се простряx като мъртъв. Когато се свестих, наоколо ми беше тихо…

В тази същата минута чу се кучешки лай… Емин и Омар разбудиха дружината си, която, щом като се събуди, начна да прегледва оръжията си… Кучешкият лай се раздаде по-силно и по-наблизо и пред Еминовата дружина се спря едно голямо черно куче, което махаше опашката си и лаеше силно.

— Това е то същото куче, което се хвърли върху ми — извика Осман.

— Ба! — каза Емин с безпокойство. — Това куче сякаш че ни познава!

— То може да има юнак стопан — каза Омар, като вторично погледна пушката си.

— Юнак е — чу се зад него твърд и звучен глас.

Емин и Омар се стреснаха. Те много се почудиха, като видяха, че пред тях стои един млад селянин, който дързостно ги гледаше.

— Че ти много юнашки ни гледаш! — каза Емин, като се приближи до него. — Да не искаш да ни плашиш?

— Аз ви казах, че съм юнак и не съм дошъл да ви плаша, но само да поприказвам с вас.

Това като рече, младият селянин (който беше Влади) усмихна се и седна до огъня.

— Радвай се, Емине — шепнеше Омар на Емина, — това е онова проклето момче… Познаваш ли го?

Емин поклати главата си, с което показваше, че го познава, и като седна при Владя, запита го:

— Не те ли е страх да ходиш нощя по таквизи страшни места?

— Ами вас не ви ли е страх?

— Ний сме мнозина, а ти си сам.

— А туй какво е? — каза Влади, като показа на дългата си сопа.

Емин взе сопата му, турна я на огъня и като се усмихна, каза му:

— Я гледай как гори хубаво твоята сопа.

И наистина Владевата сопа, защото беше суха, час се запали и изпусна силен пламък.

— Ами я вижте пък вий какъв плод имат тези дървета — извика Влади, като показа нагоре.

Всичките разбойници издигнаха очите си нагоре и се вцепениха от страх. На всяко дърво седяха по двама-трима мина и имаха към тях отправени пушките си. Те бяха Владевите другари.

Влади, като видя, че разбойниците много се уплашиха, приближи се до Емина и като го улови за ръката, каза му с приятен глас:

— Не бой се! Ний не сме жадни за кръв… Ний ще ви оставим в покой, ако ни послушате, ако ли не…

— Какво искаш от нас? — каза му Емин с разтреперан глас.

— Да оставите пушките си тук и да се отдалечите.

Омар, който стоеше зад Владя, посегна да го ръгне с ножа си, но Пометко в тази минута скочи долу от дървото и Омаровата глава се претъркoли пред Еминовите крака.

След Пометка всичките Владеви другари скочиха долу и извадиха острите си ножове.

Емин се разтрепера, като видя, че Владевите другари се разгневиха и искат да проливат кръв. Той погледна Владя с умоляющ поглед и му каза:

— Ти думаше, че не сте жадни за кръв?

Влади погледна другарите си и сам побледня. Те всички се канеха да колят; но неговата бледност още повече се умножи, когато той видя, че и хайдуците се готвят да се защищават.

— Без кръв! — извика той на другарите си.

Но Пометко, без да обръща внимание на Владевите думи, извика със страшен глас: „Не се помръдвайте!“ — и издигна широкия си нож върху Османа, който такожде държеше в ръката си нож: но като видя, че Пометковият стои над главата му, изпусна го долу.

Не се помръдвайте! — развикаха се всичките Владеви другари и издигнаха и те ножовете си.

Хайдуците, едвам що бяха начнали да дохождат в себе си от първия страх, замръзнаха пак на местата си. Те нищо не можиха да продумат… Само гледаха с умоляющ поглед на Владевата дружина.

— Какво искате от нас? — отчаяно извика Емин, като се приближи до Пометка, и на очите му се показаха сълзи.

— Вий чухте от началника ни какво искаме ний; затуй не трябва да се повтаря — каза му Пометко бързо и гневно.

Емин и всичките други хайдуци оставиха оръжията си и един по един се отдалечиха.

След един час по Преславския път се чуваше писък от няколко гайди, кавали и цигулки; чуваха се радостни провиквания, песни и разни игри…

Това беше Владевата дружина, която с голяма веселба завеждаше Велика и Стояна в Преслав.

ДЖАМАЛ БЕЙ

В Шумен, в долната махала, близо до крепостта, дето сега се издигат няколко стари високи тополи, беше в онова време издигнат не твърде голям дом, който принадлежеше на Джамал бея (началника на шумненските яничари). В една вечер, когато часът беше около дванайсет, фучеше силен вятър, гръм се раздаваше много силно, светкавици всяка минута осветляваха позлатените върхове на шумненските джамии и дъжд като из ведро се изливаше…

В това бурно време Джамал бей седеше сам в една тъмна стая и гледаше през едно малко прозорче навън. Макар той да не можеше нищо да види от страшния мрак, който беше покрил шумненската окръжност, и макар грозният гръм и ослепителната светкавица да го провеждаха в голям страх, но той все внимателно гледаше към ближната гора (която сега се назовава Илчев баир). Понякога той поглеждаше на часа и на лицето му се показваше гняв и нетърпеливост, като да очакваше някого.

— Ето че се минаха дванайсет часа, а никой не дохожда! — извика той с гняв, като стана и начна да се разхожда из стаята.

В това време се чуха три силни удара. Джамал бей малко се поуплаши, но като погледна на дългата си пушка, която стоеше закачена на стената, той се успокои и запита сърдито:

— Кой хлопа там?

— Аз, ефенди — чу се дебел глас.

„Дрипльо“ — каза на себе си Джамал бей и отвори едни малки врата, никак не се познаваха да са врата.

При Джамал бея влезе един млад момък, който справедливо заслужаваше името „Дрипльо“, защото на гърба му нямаше здрава дреха.

Дрипльо беше българин и се назоваваше Коста. Като беше още на 15 години, той много се караше с малките яничари, а най-много с Джамалбеева син — Алия. Един ден (когато беше сред зима) Али среща Коста на едно място и искаше да го срине в дълбокия сняг, за да

мери възрастта му, но Коста излазя по юнак и като срина Алия долу, натрупва отгоре му много сняг. Бедният Коста, като направил това, вместо да бяга и да се скрий, той начнал да се смей и да вика другарите си, за да видят що е той направил. Дору се смеел, дохождат двама яничарина, улавят го и го завеждат при Джамал бея, който повелява в него час да го обесят. Джамалбеевото повеление в него час се изпълни пред очите му. Коста беше накрай гроба; но в това време, когато прекарваха примката на шията му и се канеха да ритнат големия чукан, който стоеше под краката му, Али (Джамалбеева син) падна на колена пред татка си и извика с нажален глас:

„Баба! Подари тогози гяурина на мене… той ще ми бъде кюле (роб)… Ако ли не ми го подариш, на, ще се убия!…“ — И Али опря на гърдите си острия нож (ханджар).

Джемал бей прегърна сина си и повеля да освободят Коста. Оттогаз насам Коста (който нямаше ни баща, ни майка) остана в Джамалбеева дом под име Дрипльо, защото всякога му даваха да облача дрипави дрехи.

Като влезе Дрипльо (тъй и ний да го назоваваме) при Джамал бея, поклони му се ниско и целуна скута от дрехата му.

— Намерихте ли ги? — запита го Джамал бей с гняв.

Дрипльо наведе главата си надолу и каза с резтреперан глас:

— Не, ефенди.

— Не ли? Че доде ходи да ги търсиш?

— Дори до Варна… но никъде ги няма… Всичките села, гори и баири прегледах, но все напразно…

Джамал бей се начумери, поразходи се малко нагоре-надолу и като се спря до Дрипля, който трепереше като лист, каза му:

— Дрипльо! Ако и Емин се върне без жена ми, сина ми и без оная проклета гяурка — Петя, знай, че ти ще си изтеглиш! Ти знаеше, че те скритом държат християнската вяра… ти знаеше, че те имат намерение да бягат… а нищо не ми каза.

— Ефенди! Аз нищо не знам.

— Мълчи, проклетнико! — извика му Джамал бей. — Аз знам всичко… ти им помогна да побягнат… Но не бой се, и ти малко не ще теглиш… Иди, донеси свещ!

Като думаше тези думи Джамал бей удари Дрипля много силно.

— Аз не съм виновен, ефенди, защо ме биеш? — каза Дрипльо плачешком и излезе навън…

Когато той донесе свещ, Джамал бей отвори един сандък, извади една малка икона (пресвета Богородица) и като се приближи до Дрипля, каза му с посмешлив глас:

— Я виж. Дрипльо, дали не ще познаеш и това какво е?

Дрипльо погледна с благоговение на иконата, успокои се и рече с твърд глас:

— Това е, ефенди, образ на Божията Майка.

— Ами знаеш ли де я намерих?

— Може от някого християнина да си я взел.

— Ако да бях я взел от християнина, то щях да се радвам — каза Джамал бей, като тежко въздъхна, — но аз я намерих в Алиева сандък!

Дрипльо зяпна с удивление.

— Освен това — продължи Джамал бей — аз намерих в сандъка на Алиевата майка един малък позлатен кръст! И ти, проклети гяурино, удивляваш ли се?

— Удивлявам се, защото не мога да разбера как в мюсюлманска къща да има християнски икони…

— Вън! Скоро вън! — разрева се Джамал бей и се спусна да бий Дрипля, но Дрипльо вече беше вън.

— Проклетото куче — мърмореше Джамал бей, като се спря пред прозореца и начна да гледа, — иска пред мене да хитрува… Но чакай! Аз него ще го питам…

В това време във въздуха се разпространи голяма светкавица, която освети Илчев баир.

Джамал бей, който не снемаше очите си от него баир, във времето на тази светкавица видя, че от него слазя человек.

— Иде! — радостно извика той и начна да се разхожда. — Иде … но сам! Защо ли? Да не се е случило нещо! Кой ли пък ще дръзне?…

После той отвори малките врата и извика:

— Дрипльо! Дрипльо!

На вратата се показа Дрипльо.

— Ако хлопа някой на пътните врата — каза му Джамал бей с повелителен глас, — отвори му и го доведи тук… чу ли?

— Чух! — И Дрипльо излезе.

След половин час при Джамал бея влезе един человек — ни млад, ни стар. Той беше много мокър и тъй бледен, щото Джамал бей, като го видя, дръпна се настрана и извика:

— Що е туй от тебе, Емине? Ти си бледен като мъртвец!

— Нещастие, ефенди — каза Емин (който беше същият) с разтреперан глас.

— Нещастие ли? — извика Джамал бей. — Как? Да не сте убили сина ми?

— Не, ефенди, не. Ний изтървахме из ръцете си Вълковите синове…

— Изтървахте ли ги? — с гняв изкрещя Джамал бей. — Че как?

— Проклетото момче… то развали всичко.

— Пак ли?

— Да.

— Че не можихте ли да го уловите?

— То тъй хитро върши работата си, щото ний, дору се свестим, то прави, каквото ще…

— Засрами се, Емине, засрами се! И ти като се страхуваш от едно гяурско момче… то на другите какво остава?… Проводи ли, както то поръчах, Омара да го улови?

— Проводих, ефенди, но Омар се върна сам… Петнайсет души бях проводил с Омара, но то убило всичките и само Омар се отървал… И то не за дълго…

— Какво думаш, какво? — запита го Джамал бей, като прекъса думата му. — Омар се отърва не за дълго ли?

— Тъй, ефенди. Омар е сега на онзи свят.

— Омар ли? — извика Джамал бей, който щеше да падне, но Емин го задържа.

Като се съвзе, Джамал бай попита Емина:

— Наистина, убиха ли Омара, Емине?

— Наистина, ефенди; аз видях, като се претъркoли главата му.

— Че как се случи това… и кой го уби?

Емин му разправи всичко подробно.

Джамал бей, като слушаше Емйна с внимание, погледна брадата си, измърмора една кратка молитва и каза:

— Ох, Емине, знаеш ли, че Омар ми е син?

Емин изпули очи от удивление и не продума нищо.

— Ти се удивляваш, Емине, но това е истина. Омар ми беше най-любезен син, но аз криех това от всичките, даже и от самаго Омара.

— Аз от това нищо не разбирам — продума изуменият Емин.

— И никога не ще разбереш… това е тайната ми и аз ще я занеса в гроба.

След тези думи Джамал бей, дору беше нажален, прие грозен вид и каза с гняв:

— Емине, аз очаквах от тебе радост, а не скръб… Да не си и ти заедно със сина ми Алия… да не си християнин.

— Пази Боже! — рече Емин, като поглади малката си черна брада.

— И син ми тъй думаше…

— Нима Али промени вярата си?

— Ако да не беше я променил, той не щеше да побегне наедно с проклетата гяурка и с майка си… Ето какво намерих аз в неговия сандък.

И Джамал бей показа на Емина малката икона, която по-преди беше я показал и на Дрипля.

Емин се издръпна наназад и гледаше като безумен на светата икона.

— Това не е за вярвание, ефенди — каза той полека, — това не може да бъде…

— И аз не се надявах — рече Джамал бей, като въздъхна, — но… случи се! Аз мисля, че някой от моите хора им помогна да побягнат; защото инак те никога не можеха побягна.

— Някои от твоите хора ли? Че кой ще е този безбожник?

— Кой ли ще е? Разбира се, че или Дрипльо, или… ти!

Таквази клевета Емин не чакаше. Той се улови за брадата и няколко минути стоя, без да продума. После, като се приближи до Джамал бей, рече му почти плачешком:

— Ефенди! Аз не се надявах да ме имаш за толкоз неверен… Таквази ли награда ми даваш, задето досега изпълнявах волята ти?… Колко пъти съм ти бил неверен?

— Слушай, Емине, аз не ти реках, че си ми неверен… но само си предполагах… Ти пък тъй скоро не трябва да се оскърбяваш. Мигар не знаеш в какво положение съм аз сега? Ами тия сега побягнаха. Омара убиха и Вълковите синове се отърваха!…

— Не се предавай на жалост, ефенди. Алия ний ще намерим, а онова проклетото момче, което стана причина, за да убият Омара, ще го уловим и ще му възвърнем…

Джамалбеевите очи светнаха сега от злоба. Той се начумери и извика:

— Отмъщение! Отмъщение! О — думаше той, като скърцаше със зъби, — аз ще забравя всичко; ще забравя и Алия, и Омара, само ще гледам да си отмъстя… Но моето отмъщение ще бъде много страшно! Това проклето момче ще познай, че аз съм бей — Джамал бей! Но моят гняв не ще се удовлетвори само с това, той ще се излей на Вълковата глава…

— Ефенди!…

Емин повече не можа да продума… Той се разтрепера и побледня.

— Що е, Емине?

— Погледни!

И Емин показа към прозореца. Джамал бей се обърна и като не можа да види нищо, усмихна се и каза на Емина:

— Не имай женско сърце, Емине! Ти си побледнял и трепереш… Да не си се уплашил от моите думи?

— Аз побледнях и се разтреперах — каза Емин с достойнство — не от страх, ами от гняв… В този проклети Шумен намярват се още дързостни хора, които да ни застрашават…

— Да ни застрашават ли? — извика Джамал бей, като се усмихна презрително… — Кой дързай?

— Не зная кой… Но днес аз случайно научих всичко, а това, що видях сега, потвърдява го…

— Що се научи ти днес… и що видя сега? — запита го Джамал бей с безпокойство.

— Отзарана — каза Емин — аз оставих другарите си в Преславската гора и се упътих нанасам. Дору вървях чувам отподире си глъч. Обърнах се и що да видя! Подире ми вървят двама от Караманбеевите хора и си приказват. Те щом ме видяха, спряха се и ме попитаха дали не съм от Джамалбеевите хора. Аз си помислих, че тук може да има нещо измама, и употребих хитрост — разтопих гърдите си, начнах да удрям и като се сторих, че уж плача, думах им: „Ах! Тоя

Джамал бей изгори душата ми!… Но аз ако не, то бог ще му отмъсти…“

Те се приближиха до мене и начнаха да ме утешават, като ми думаха, че Джамал бей скоро ще падне от достойнството си и може даже да изгуби главата си, защото злите му работи били вече нестърпими. Аз ги поразпитах отсам-оттатък и се научих, че Караман бей се оплакал на Силистренския паша, а пашата известил в Цариград. Оттам отговорили, че ако Караман бей види с очите си твоите злодейства и ги потвърди, тогаз те ще те накажат…

Емин след това млъкна и чакаше, щото Джамал бей да хване да кряска и да псува Караман бея, но за негово удивление Джамал бей се засмя силно и каза:

— Само това ли ти казаха?… Глупав си, Емине, глупав! Ти мислиш, че аз се страхувам от таквизи неща… Я кажи да видим що видя сега — да не е и то някоя опасност?

Емин се изчерви и каза:

— Не зная опасност ли е, но аз видях, че двама мина въоръжени гледаха от прозореца.

— Не може да бъде! — рече Джамал бей, като помисли малко. — Тебе тъй ти се е-видяло, Емине!… Защо аз не можих да ги видя?

— Защото, щом като се показах на тях, и те се изгубиха.

В това време се чу на двора гърмеж от пушка.

Джамал бей се стресна и грабна дългата си пушка, която висеше на стената, а Емин извади широкия си нож.

Те се канеха да излязат вън, но Дрипльо влезе и им каза да бъдат спокойни, защото той изгонил двама мина хайдути, като подарил на едного шест драма куршум.

Джамал бей и Емин се спогледнаха и се засмяха.

— Аферим, аферим — каза му Джемал бей, като го потупка, — аз ще те наградя… Иди сега вън и варди да не додат и други.

Тази чест за Дрипля беше голяма. Той се поклони ниско и излезе, като думаше в себе си: „Джамал бей ме потупка по гърба и се обеща да ме награди! Може да ми даде някой чин!“ И с тези думи Дрипльо седна вън на двора, извади свирката си и начна радостно да свири. Уви! Той никак не мислеше, че след половин час ще лежи мъртъв…

Джамал бей се замисли няколко минути. После седна до прозореца и каза на Емина:

— Отистина, Емине, ти си видял хора: но кой ли ще ги проводи да ме предирват? И защо ли?

— Аз мисля, че тях ги е проводил Караман бей… Цял Шумен знай, че ти искаш да погубиш всичкото Вълково семейство…

— Бедният Караман бей! Той иска да ме възпре, за да не отмъстявам на Вълка… Той не знай, че аз имам за това важни причини…

— Напротив — рече Емин, като прекъса думата му, — цял Шумен уверява, че ти от една злоба, от жажда за кръв искаш да погубиш Вълка.

— И ти смееш ли да хортуваш?

— Не аз, но всякой! Аз знам, че без причина ти нищо не правиш; но толкоз хора напротив хортуват.

— Виждам, Емине — каза Джамал бей, като въздъхна, — че и ти се съмняваш, но това не ме удивлява. Ти никога не си слушал от мене нищо и нищо не знаеш. Макар да ми си зет, но аз нямах никакво намерение да ти съобщавам никаква тайна, защото в тебе тече гяурска кръв; но сега, като се лиших от Омара и като син ми Али ме принуди да го прокълна — ти ми си сега наместо син, брат, зет и приятел… На тебе трябва сега всичко да открия, що лежи на сърцето ми. Ти виждаш, Емине, че аз жадувам за отмъщение — и много жадувам! Но тая жажда възбуди в мене пак тоя проклети род, пак това проклето семейство, на което ще се излей моя гняв.

След тези думи Джамал бей поглади гъстата си бяла брада и като прие важен и строг вид, продължи:

— Преди двайсет години, когато в мене вреше тази яничарска кръв, която сега замръзва в жилите ми, аз бях влюбен в една хубава българка, за която имах намерение да се оженя; но Иван, най-големият Вълков брат, отне я от мене… Аз не можих да търпя това и в разстояние на пет години всяка нощ проваждах по 5–10 мина дано убият Ивана и да грабнат жената му, и все напразно. Иван със своите братя мъжествено се забраняше. Най-после сполучих да запаля къщата им и дюкяните им. В това време, когато Иван се беше залисал и не знаеше що се върши около му, моите хора убиха татка му и грабнаха жената му. За нещастие, Вълко, който искаше да я отърве, но не можи, каза на брата си. Иван, като чу, изкрещя силно и се спусна връх моите хора; с юмрука си той уби двама мина, грабна от другиго нож, прободе

няколко души и се приближи до жена си. Тя, като го видя, каза му със слаб глас: „Иване! Ти не ще можеш ме отърва, но и не ме давай жива… убий ме! Ако ме любиш и ако ми си мъж!…“ Иван стоеше до нея като безчувствен. Той я гледаше с безумен поглед и само ронеше сълзи. Тя, като видя, че той не се наема да я убий, грабна от ръцете му широкия нож и го заби в гърдите си…

— Не може да бъде това — извика удивленият Емин, — у жена да има таквоз сърце!

— И аз мислех, че не може да бъде, но с очите си го видях.

— Ами Иван какво направи от то насетне?

— Той се спусна отгоре ми и посегна да отсече главата ми, но за щастие, не сполучи: само плещите ми изпитаха острия му нож…

Джамал бей въздъхна и продължи:

— Иван побягна и не се чу вече. Аз много го търсих и като не можих да го намеря, заклех се да гоня и мъча целия Иванов род, дору не остане от тях жива душа… Аз ще свърша клетвата си! След няколко години Ивановите братя — Петър и Вълко — се обогатиха. Аз помислих, че вече настана време да ги мъча и в една нощ поръчах на моите хора да запалят дюкяните и къщата им. Моето поръчение се изпълни и аз грабнах Петровата жена и дъщеря му… Исках да грабна и Вълковата жена, но Вълко я отърва и след няколко дни се пресели в Преслав. Петровата жена, като не рачи да се потурчи, заведох я на чифлика и там начнах страшно да я мъча; но някой си юнак българин грабна я от ръцете ми и побягна. А пък Петровата дъщеря Петя, що я любеше мой Али (при тези думи Джамал бей въздъхна тежко), вчера побягна…

— Ето защо аз мъча тези хора — каза Джамал бей след петминутно мълчание, — аз желаех, щото всичките тези хора да измрат от ужасна смърт, и вече Иван и Петър, както казват, са пукнали от глад, остава сега само Вълко й семейството му… И те бяха близо до гроба, но на Бога било угодно с по-големи мъки да ги умъртвя. Всичката моя ярост ще се излей на тях! А онова чудно момче ще познай кой съм аз!… Знаеш ли ти, Емине, от кое село е това момче?

— Не.

— Не ли? Нищо от това! Аз ще сбера селата и градовете, ще разровя цяла шумненска кааза, пак ще го намеря… И то ще види тогаз!

При тези думи Джамал бей става много страшен, от очите му изскачаха искри, лицето му позеленя, той цял се разтрепера и като извади един нож, спусна се, та го заби в гърдите на нещастнаго Дрипля, който преди две минути беше влязъл…

Дрипльо извика с резтреперан глас и падна мъртъв.

— Тъй ще умрат всички, над които се излей моя гняв — каза Джамал бей, като погледна с гняв на Емина. Емин трепереше като лист и не можи нищо да продума. Джамал бей, без да гледа на нещастието на Дрипля, който лежеше в кръвта си, каза с повелителен глас на Емина:

— Иди в Преслав, улови Вълка, жена му и синовете му, заведи ги в гората и ги умъртви с най-грозна смърт…

— Ефенди! — извика Емин, като чистеше студения пот, който се показа на челото му. — Вълко и синовете му са юнаци… Освен това те имат и много дружина…

— Ако щат и 1000 мина да имат, ти трябва да ги уловиш и умъртвиш!… Чуваш ли! Скоро да идеш, че аз не мога вече да търпя.

— Но това е невъзможно!

— Защо? Що е тук невъзможно?

— Знай, ефенди, че Караман бей гледа да ти…

— Това е нищо. Нека гледа Караман бей да ми стори зло… Това зло на него ще се обърне. Сто караманбеевци да има, аз не се страхувам… И ти не трябва да се страхуваш, Емине. Върви, върви скоро, та върши работата си!

— Но…

— Знам, знам! Ти се не бой, ще ти доде помощ; след една неделя тук ще дойдат кърджалии… И ти трябва да знаеш какво правиш…

— Че каква помощ ще ми дадат кърджалиите?

— Знай, Емине — каза Джамал бей, като поглади с важност гъстата си брада, — че за Аклъ бея (началника на кърджалиите) дават царски нишан и 10 000 гроша, който го убий. Аз ще направя тъй, щото да убият и Аклъ бея, и Караман бея. Ти само гледай, щом като заобиколят кърджалиите Преслав, влез вътре и запали Вълковата къща… Хайде, върви сега…

Емин се застоя няколко минути като замаян. После, като погледна Джамал бея, поклати главата си и каза:

— Никак не ми стига ума как ще бъде това. Ами ако не минат кърджалиите през Преслав?

— Непременно ще минат и може даже да го изгорят.

— Ще видим.

— Но не забравяй да проводиш 15 души да търсят Алия и онази проклета гяурка.

— Не ще забравя.

И Емин, като се поклони, излезе.

— Скоро, скоро ще си отмъстя! — радостно каза Джамал бей и като подритна замръзналия Дрипльов труп, излезе вън.

КЪРДЖАЛИИ

Кърджалии! Кое чувствително сърце не се разтреперва при това страшно за нашите прадеди име? Кой българин не ще заплаче, като си припомни онези нещастия, които са търпели нашите прадеди от кърджалиите? Колко села са ставали тяхна жертва! Колко невинни моми и деца са бивали завинаги отлъчени от родителите си и след като претърпявали големи безчестия, свършвали мъченически временния си живот! Бащи и майки са погинвали с хиляди от кърджалийска адска злоба!… Но само от кърджалии ли са търпели нашите прадеди? Ами от яничари? От делибашии?…

Нощта беше ясна и тиха. На небето, което беше покрито с безчислени звезди, носеха се един след други тънки сиви облаци, през които ясната луна намусено надничаше… Голяма тишина царуваше навсякъде. Всичката природа спеше… Само два часа далеч от Котел, в една прекрасна долина, чуваше се неголям шум. Там се намираше цяла ордия кърджалии, които освен 5-в мина всичките спяха. Тези 5-в мина седяха около един огън, който вече угасваше, и си приказваха. Те по дрехите се познаваха, че са началници на тази ордия — а особено един от тях, който беше облечен, току-речи, в чисто злато. И наистина, той беше главният началник.

— Гняв ме е — каза той, като поглади брадата си и изгледа с гордост събеседниците си, — много ме е гняв, защото не действуваме умно. Вместо да се крийме, ний се показваме и нищо не можем да направим!

— Право казваш, ефенди — каза един от събеседниците му, който седеше до него, — ний сме наплашили всички и от нас се пазят… Освен това ний много слабо държим войската си и тя не ни слуша… А всичко това от тебе зависи.

Аклъ бей (тъй се зовеше началникът на кърджалиите) намуси се, поглади брадата си и каза малко разгневено:

— Не ти разбирам, Сали… Хортувай по-ясно.

— Аз искам да кажа, че нашата войска е много разпусната и не ни слуша — кротко каза Сали.

— Как? Смей ли някой да не слуша?

— Вчера, ефенди, като се приближавахме до Котел, ти поръча на войската си да не вика, да не пушка, дору съвсем не се приближим… а никой не те послуша. Най-много ти поръча на стражата си да бъде мирна, но послуша ли някой? Не, всичките се развикаха, начнаха да пушкат и развалиха нашия план… Котленци догадиха и се защитиха…

Аклъ бей, без да продума, стана и начна да ходи нагоре-надолу, после, като се обърна към Сали, който такожде беше станал, каза му с кротост:

— Ти каза, че от мене зависи всичко, а?

— Да, ефенди.

— Като е тъй, аз ще се мъча да поправя всичко; ще накарам всичката ми войска да има думите ми за свети и да не смей да ги презира… Я иди, Сали, и виж стои ли стражата ми на местата си… Скоро!

Сали се поклони и отиде.

След като се отдалечи Сали, Аклъ бей сам накладе голям огън, извади от една торба десет железни кола и ги хвърли на огъня. Сетне пак начна да се разхожда… Между това Сали доде и каза, че стражата стои на местата си, но спи дълбоко.

„Това вече не е за търпение!“ — каза сам на себе си Аклъ бей. После извика:

— Да ги извържете и да ги доведете тук при мене!

Всичките други събеседници станаха треперешком и отидоха подир Сали.

След няколко време те доведоха при Аклъ бея десет мина млади момци, от които едни още не бяха отворили сънливите си очи, а други ги разтриваха; но те скоро се свестиха, като видяха, че Аклъ бей извади от огъня десет зачервени кола.

— Прости ни, ефенди!… За Бога, прости ни! — извикаха те с разтреперан глас и седнаха на колена пред Аклъ бея.

Аклъ бей не даде внимание на молбата им, но смигна на Сали и се отдалечи.

Подир половин час десетте млади момци се въртяха на колове и викаха отчаяно. Този техен вик разбуди цялата ордия, която скочи

уплашена. Аклъ бей, като видя, че всичката му войска е будна, извика с тържествен и страшен глас:

— Нека знаят храбрите кърджалии, че който ми се противи, който не изпълнява волята ми и не слуша думите ми — тъй ще бъде наказан, макар и да е и най-първият ми чиновник!

Всичките кърджалии се поклониха.

— Никой да не е легнал да спи! — продължи Аклъ бей. — Всички да стоите при конете си, за да сте готови, щом като дам знак, да вървите.

Кърджалиите пак се поклониха.

— Кой престъпи волята ми, ще бъде зле наказан!…

Като каза тези последните думи, Аклъ бей седна до огъня. Това същото направи и Сали. А всички други отидоха при конете си и се наредиха, като че ще вървят.

Нощната тишина пак се възцари. Само глухите охкания на окаяните стражари, които умираха на коловете, прекъсваха я понякогаж.

Аклъ бей, като запали дългия си позлатен чибук и като изпусти заедно с тежко въздишание гъст дим, рече на Сали:

— Сега поправих погрешката си. Ще ли смей някой да ме не слуша?

— Никой, ефенди, никой! — рече му Сали, като му се поклони почтително.

— Спокоен съм сега, спокоен съм, но гняв ме е, дето не можехме да влезем в Котел…

— Как е възможно да влезем, ефенди? Котленци се оградили с коля и пушки, но само това да е, то лесно; а ти не видя ли какво беше се натъкмил градът да се пази? — продължи Сали.

— Градът беше обграден с един голям зид (дувар), подобен на твърда крепост, който го опасваше навсякъде; но при това не беше само гол зида, а на всеки 20 разкрача на раздалеч имаше по едно доста голямо число человеци, събрани да вардят по-мъчните места на влизането в града. А при по-лесните проходи на зида, сир, при всеки път, който водеше в града, беше затворен с високи порти, до които имаше устроени по две табии, снабдени с всичките нужности за в бойно време. В тези табии имаше по едно голямо множество человеци, да пазят, които бяха въоръжени много храбро, за да отблъсват

нападателите си; но при всички тия техни разделения и устроения забележваше се, като гледахме издалеч, в тях една деятелност храбра и покорност към своите началници, които яздеха на коне и обикаляха от едно място до друго гвардията. В тях аз забележих един отличен началник, който беше весма светло облечен; той беше възседнал на кон, щото едвам стоеше отгоре му.

— Ха, видях го — каза Аклъ бей с гняв — и както се научих, той им бил главният началник и се зовял Божил чорбаджи…

— При всичко това тяхно приготовление — каза Сали — твърде мъчно може да се влезе, догде не се пролей много кръв!… Освен това те, като видяха какво направихме ний с околните села, и особено с Жеравна, вероятно са се решили по-добре да умрат, а не да ни пуснат да влезем в Котел.

— Ах, Жеравна, Жеравна!… Тя беше добра патка, но малка. Ако бяхме влезли и в Котел — тогаз щяхме да се награбим хубавичко!… Но, добър е Господ — казваше Аклъ бей с кротост, — кога да е, ний в Котел ще влезем и тогаз… цял свят ще се разтрепере от нашето име.

— Нашето име и тъй разтреперва целия свят. Малко села ли сме изгорили досега? Малко християни ли сме избили? Я помисли какво голямо юначество показахме в Жеравна!… Нито един жеравнянин не се отърва… Всичките проляха гяурската си кръв. Само които побягнаха, те останаха живи. Но и те не щяха да побягнат, но от нашата глупост: защото ако бяхме бодри, ний щяхме да заловим по-напред Котел, че после другите околни села; а пък ний им направихме тъй, щото да прибягнат и да се спазят в Котел.

— И не видя ли, ефенди — продължи Сали, — че в Котел беше потъпкано от хора, които даже и весело прекарваха, и спокойно? Не чу ли, че когато приближихме, градът беше екнал от гайди и тъпани и като видяха, че додохме по-наблизо, те със свирни пушкаха против нас и с викове от радост се провикваха доде най-сетне ни отблъснаха, без да ги повредим ни най-малко, и след отиването ни те пак пееха и играеха, като на присмев, и с викове пушкаха из въздуха…

— Ах! Ах! — каза Аклъ бей. — Знаеш ли, Сали, че сърцето ми се къса от гняв, като не можехме да ги отблъснем, за да влезем, но добър е Господ…

— Аз се уверих — каза Сали, — че влезванието ни в Котел ще бъде невъзможно за нас, още като бяхме в Жеравна; защото като бяхме

я запалили — не помниш ли? — и като се веселяхме в сред селото, че ненадейно гръмнаха 20–30 пушки отведнаж накрай селото от котленските гяури и ний, додето излезем до високия баир (Ветрила), те свалиха от нас около 25 мина, защото нашите пак, като непослушни, тръгнаха самоволно и, за зла чест, паднаха. Също и когато излезе Хасан Чауш, уж да ги пристигне с коня си, те в същата минута гръмнаха около 30–40 пушки наведнаж и го свалиха, който, горкият, беше станал на решето от куршуми. Аз тогава изтръпнах, като видях това, а още повече, като съгледах, че на върха на баира бяха си устроили митиризи, за да пушкат… Отистина, жал ми е, че останахме слаби тогаз, но добър е Господ; може, кога се върнем, да изпълним желанието си.

Аклъ бей поглади брадата си, усмихна се и рече:

— Мене ми излазя смях, като помисля, че онази жена, която сама се натъкна на ножа ми, защото разпрах дъщеря й… Ха, ха, ха! Видя ли, Сали, как онзи, дебелият човек, се хвърли в огъня заедно с двете си деца?

— Че аз го накарах да се хвърли я! По-напред улових жената му и я разсякох, имаше барем на хиляди части. Той като видя това, уплаши ли се, какво — грабна децата си и се хвърли с тях в огъня…

— Безумни хора! Те мислеха, че ще ни надвият, та от първо не ни пускаха в селото си…

— Бе те пак юнаци излязоха! Насила влязохме в селото им… За малко не щяха да ни пуснат.

— Юнаци излязоха, ама… Сега Жеравна ще помни кога са минували през нея кърджалии с началник — Аклъ бей… Не можахме ний и в Котел да изиграйме таквази игра… Тогаз и котленци щяха да…

В това време се чу глас на един от Аклъбеевите чиновници:

— Хей! Кой е там?

— Приятел — отвеща друг непознат глас.

Аклъ бей и Сали прекъсаха разговора си, станаха и начнаха да се ослушват.

— Да ме заведете при Аклъ бея! — каза непознатият глас.

— При мене иска да доде — рече Аклъ бей, като погледна с безпокойствие на Сали, — кой ли ще да е той?

— Може да е от някого проводен — каза му Сали.

— Може… Иди, та го доведи.

След няколко минути Сали доведе при Аклъ бея едного яничарина, който имаше под мищцата си един голям възел.

— О!… Ти си яничарин — наш враг — каза Аклъ бей, като го видя. — Но да видим, защо ли си дошъл?

— Аз додох с добро намерение и не съм ви враг — рече младият яничарин, като му се поклони. Недоверчивият Аклъ бей изгледа младия яничарин от глава до пети и като поклати главата си съмнително, каза му:

— Да не си проводен от Силистренския паша, за да ни придумваш да се предадем?

— Съвсем не! Аз съм проводен от Караман бея да те поздравя, да ти кажа нещо и да ти дам тези подаръци.

При тези думи младият яничарин развърза големия възел, който беше под мищцата му, извади оттам един позлатен часовник, една пъстра копринена чалма, унизана с Маргарит, и две копринени кърпи, обшити наоколо със злато. Всичко това той подаде на Аклъ бея.

Аклъ бей с голяма радост прие тези подарки, най-повече защото бяха пратени от Караман бея (най-големия му враг). Но той скоро се намуси, като помисли, че този яничарин е пратен да му каже някоя тайна.

— Каква тайна ще ми кажеш? — запита го той с гордост. — Кажи я.

— Караман бей ми е поръчал — рече младият яничарин, като се поклони — да ти кажа, че ако стъпиш в Шумен, ще изтеглиш голямо зло… не от него, а от Джамал бея.

— Голямо зло ли? — с презрение извика Аклъ бей. — Че какво право има Джемал бей да ме закача, когато аз по царска заповед трябва да мина през Шумен? А не мисли ли той, че аз, ако се разгневя, ще бъде за него зле?

— Не знам, но Джамал бей приготви войската си, въоръжи всичките шумненци и чака само да се приближиш до Шумен.

Тези думи накараха Аклъ бей да се замисли.

— Това не може да бъде! — каза той, като поглади лицето си. — Мене ми са поръчали да не закачам другите села, защото, като ида в Шумен, ще ми дадат всичко, що ми е потребно за войската ми. А сега?… Сега трябва да нападвам на селата — инак не може…

— И това е напразно. Джамал бей прибра в Шумен всичките селяни с всичкото им имущество.

— Ах! — с гняв извика Аклъ бей. — Този Джамал бей много ще се разкайва, но ще бъде късно!

После като си помисли, той прибави.

— Нищо друго не остава, само утре да нападнем на Котел, да вземем всичко и да го изгорим. Оттам да идем в Шумен и там самаго Джамал бея да забийме на кол…

— Това може да стане — с присторност каза младият яничарин, — но малко мъчничко, защото Джамал бей тъй лесно не оставя челяка да го забива на кол…

— Мълчи! — извика му сърдито Аклъ бей.

— Аз ще млъкна, но дозволи ми да ти кажа още няколко думи.

— Кажи да видим.

— Дето ще се залавяш с Джамал бея, не е ли по-добре да сториш тъй, както иска Караман бей?

— Че как иска Караман бей?

— Той иска да се съединим с тебе и да предаде Шумен в твоите ръце.

Аклъбеевите очи се лъснаха от радост.

— Бива — каза той радостно, — ако Караман бей се съедини с мене, то и за него, и за мене много добре ще бъде.

— Караман бей иска да се съедини с тебе, но ето с какво условие: като влезеш в Шумен, да го запалиш и колкото богатство добиеш от Шумен, да го разделиш с Караман бея… Съгласен ли си?

— Съгласен съм, съгласен — бързешком каза Аклъ бей.

— Ако си съгласен, потвърди съгласието си писмено.

— Добре.

И Аклъ бей извади от пазвата си една бяла книга, подаде я на Сали и му каза повелително:

— Писвай!

Сали седна и начна да пише:

„Аз, що се подписвам отдолу, обещавам се, че като предам Шумен в жертва на огъня, колкото богатство взема, половината ще дам на Караман бея, защото той, според както се обещава, ще стане причина, за да влезе Шумен в ръцете ми.“

Аклъ бей се подписа, удари големия си печат и като подаде записа на младия яничарин, каза му тържествено:

— На ти тази записка! Караман бей нека бъде верен на думата си… Аз ще изпълня обещанието си.

Младият яничарин скри малката записка, що му я даде Аклъ бей, поклони се и каза:

— Слушай още една дума… един съвет.

— Слушам — рече Аклъ бей.

— Четири часа далеч от Шумен има едно село Преслав, което е много богато, и Джамалбеевите синове са там. Ти с войската си трябва да нападнеш на това село. Джамал бей, за да отърве синовете си, ще доде против вас с всичката си войска. Тогаз Караман бей ще отвори всичките шумненски врати и ти свободно ще можеш да влезеш в Шумен.

Аклъ бей толкоз много се радваше, щото, макар да каза „слушам“, но не чу нищо от онова, що му каза младият яничарин.

— Какво… какво ми каза? — запита го той, след като посмали радостта си.

Младият яничарин му повтори.

— Добре, добре! — с радост рече Аклъ бей и на лицето му се изображи голямо удоволствие. — Иди и кажи на Караман бея, че аз ще изпълня всичко, според както той ме съветува, и никога не ще забравя това добро.

Младият яничарин се поклони и си отиде.

Когато Аклъ бей и Сали останаха сами, първият каза на последния.

— Сега вече Шумен е в нашите ръце. Няма никакво съмнение, че ний като направим Шумен на пепел, както Жеравна, нашето име ще гърми по цял свят. Ах, Сали, колко ще е приятно да гледаме Шумен как гори!

Сали поклати главата си и каза:

— Никак не се надявам. Искам да река, че Караман бей върши някое лукавство.

— Как може да бъде то, като той ми проводи скъпоценни дарове! От това не се ли познава, че той се нуждай от моята помощ? Вероятно е, че той трябва да се е скарал с Джамал бей и иска да му отмъсти, а

това обстоятелство ще принесе нам голяма полза. Ний ще гледаме, от когото вземем по-много пари, да бъдем на негова страна.

— Все трябва да се пазим… понеже не знайме защо ни викат в Силистра…

— Ех, Сали, какъв си пък ти — не знам! Явно е, че ще ни проводат да се бийме с московските гяури.

— Да не изтеглим нещо, че…

— Бе гледай си работата! Смей ли някой да ни направи зло? Слава Богу, само нашият табор не отива в Силистра я?… Аз още и в Анадола имам войска.

— Това е тъй, ама…

— Знам аз какво правя, знам. Ако яничарите искат да ни направят зло, то най-първо Джамал бей и Караман бей ще видят коя кръв е по-червена и по-гореща: яничарската ли, или кърджалийската… Но виждам, Сали, че съмва, трябва да вървиме.

— Трябва.

И Сали се отдалечи от Аклъ бея, който начна да ходи нагоре-надолу и да се усмихва.

— Ех! — каза той на себе си, като се застоя, — Сутре моето име пак ще разтрепери толкози души… Преслав заедно с жителите си ще погине. Може и Шумен да изтегли това… Весели се, Аклъ бей!

В това време Сали се завърна.

— Всички са готови, ефенди — каза той.

Аклъ бей отиде при войската си, която стоеше десет крачки надалеч от него и беше готова да върви.

— Юнаци! — каза той, като се качи на коня си. — Досега не сте посрамили името си, надявам се и отсега нататък да не го посрамите… Жеравна ще ви помни вовеки!… Сега пак ще идем в Преслав и даже в Шумен, да заковем в сърцата им нашите страшни имена! Пламъкът, който ще излезе от нашите ръце, нека бъде гроб на тези гяурски жилища, а всичкото им богатство ще бъде наше… Разбирате ли! Но гледайте добре! Дору съвършено не се приближим до Преслав, никой от вас да не пушка, да не вика и да не пей! Ако някой не слуша, той ще бъде много зле наказан.

Като каза това, Аклъ бей тръгна. След него тръгна и цялата кърджалийска ордия, която пазеше съвършена тишина.

ВЕСЕЛБА

Нощта беше прохладна и мрачна. Вятърът духаше ту силно, ту тихо и разлюляваше големите и малките преславски дървета, които със своите листи издаваха тих, но странен шум…

Вълковата къща беше най-добра от всичките други преславски къщя. Широките и равни дворове, такожде и прекрасните градини, придаваха на тази Вълкова къща много приятен вид. В градините между другите плодоносни дървета възвишаваха се и няколко дъбове, които със своите клонове покриваха почти целия дом…

Под един от тези дъбове в тази приятна, но мрачна нощ спяха Вълковите синове Велико и Стоян.

— Стояне — каза Велико, като разтриваше сънливите си очи; — стани да идем в къщи, че дъжд ще вали…

— Ех и ти бате! Кой ти каза, дето ще вали дъжд? — измърмори Стоян и се обърна на другата страна.

С това Стоян искаше да докаже на батя си, че не му се става и че той да престане да го безпокои. Но Велико, защото се боеше да не вали дъжд, никак не мислеше да остави брата си да спи. Той начна да го дърпа за ръката и да му дума:

— Я погледни какво е тъмно и какъв вятър вей…

Стоян, без да ще, отбори си очите, погледа малко и като легна пак, каза:

— Не бой се, бате, аз знам, че дъжд не ще вали.

— Знаеш! От какво? Да не си звездар?

— Никакъв не съм… Но снощи аз видях, че слънцето заседна, без да се помрачи барем от най-малко облаче.

— Ти все хитруваш, Стоене… Но право да ти кажа, аз не мога заспя вече под това дърво.

Стоян се попрозява малко, разтри сънливите си очи и като стана, каза весело:

— Няма леснина я! Трябва да се става… Какво ми се спи!

— Как можеш тъй спокойно да спиш — не знам! Аз никак не можих спокойно да спя… Едни сънища, едни сънища… все страшни…

— Все пусти — произнесе Стоян.

— Знам, но не мога да разумея защо сърцето ми тъй и често все бие и като че предчувства нещо!…

— Да не доде пак Емин да ни лови?… Струва ми се, че той позна и нас, и Владя какви сме.

— Не знам какво ще бъде, но сърцето ми предчувства жалост.

— Защото след малко време ще чувства радост… Не знаеш ли що дума пословицата: „След печал следва радост.“

— Не се надявам… но може…

— Вижда се, да си забравил, че утре ще се веселиш. Нашият забравен чичо и всичките наши съжители сутре ще се съберат да празнуват татковът празник, а заедно с това да се порадват за нашето чудно избавление… О, как ще се радва татко, като види оплаквания си вече брат! Как и ний ще се радваме, като посрещнем храбрия си братовчед, на когото сме длъжни за нашия живот!

Великовото лице, което досега беше печално, завчас се прояснии и той извика с радост:

— О, нашият братовчед е юнак! Той има левско сърце и всегда постъпва юнашки… Но уви (печал покри пак лицето му); ако се сбъди моето предчувствие… моят сън… тогаз… О, не дай, боже!

Стоян се усмихна.

— Ти пак бълнуваш със сънища — каза той, като потупка брата си по гърба, — де се е чувало сънища да казват право?

— Стоене! — рече Велико малко разгневено. — Аз не Вярвам в сънищата, но в предчувствието… Струва ми се, че това ми предчувствие не ще ме излъже, както не ме излъга и тогаз, когато бяхме в Еминовите ръце… Помниш ли?

— Помня — каза Стоян замислено, — но тогаз беше друго, а сега — друго. Тогаз ний чакахме всякой час смърт и бяхме в голяма жалост. Разбира се, че в таквоз положение нашето въображение представяше ни не сън, но нещо утешително, което за нашата чест се случи. А сега, слаба богу, нямаме за нищо да скърбим и да късаме сърцата си… И тъй, каквото и да сънуваме или предчувстваме, то е все пустота.

— Сън бива пустота, но предчувствие — никога! Аз съм изпитал няколко пъти: каквото и да предчувствам, все се изпълнява. Когато

бяхме в Еминовите ръце, аз предчувствах радост и радост се случи; а сега предчувствам печал. Още вчера, дору се веселях, сякаш че някой ме ръгна с нож в сърцето и ми каза: „Не се весели, защото скоро ще изпиеш чаша, която ще е много горчива!“

— Всичкото празно — рече Стоян презрително. В това време се чу вик на селския говедар.

— Хо! То се съмнало! — каза Велико, като се прозяваше и протягаше. — Говедарят вика.

Велико и Стоян станаха; те се облякоха, умиха се и отидоха при татка си; но защото той спеше, те Влязоха при майка си, която беше в другата къща и метеше.

— Добро утро, мамо! — казаха те и й се поклониха. Майка им престана да мете, погледна ги с нежен майчин поглед и им каза весело:

— Дал ви бог добро, мами.

После тя притворно се начумери и им каза сърдито:

— Гуреливи вий! Брей, досега спи ли се?

— Ний отколе се събудихме — рече Велико, като се усмихна, — но домързя ни да станем и ний си приказвахме…

— То се знай, я, че бий сте си поприказвали за любовниците си, а забравихте, че днес ще ни додат скъпи гости и че трябва за тях малко риба или барем нещо диво: заяц ли, що… Татко ви снощи толкоз поръчва…

— Ний пък забравихме! — извикаха и двамата заведнаж, като плеснаха ръцете си. — Но още е рано… ще сварим…

— Какво ви рано! Не виждате ли, че пладне стана?

— Ще сварим, ще сварим…

— Ще ви видя я…

Велико и Стоян взеха всичко, щото им трябваше, нарамиха пушките си и отидоха.

* * *

— Пет часа стана, откакто са отишли, а още ги няма! — каза Вълко с нетърпение на жена си, която се занимаваше да пече хляб.

— Може да не са наловили — рече тя.

— Че аз снощи им казах да не ловят много… Сега, като има много месо, риба не се яде.

— Бе никак не ни трябваше риба… ама…

— Какво не ни трябваше! Това е приличие…

— Сякаш, че идат — каза Рада, като се поослуша.

Вълко погледна през малкото прозорче, извика: „Брат ми!“ — и излезе вън. Той едвам що доде насред двора, и пътните врата се отвориха: Петър и син му Влади влязоха вътре.

— Бате!

— Вълко!

И двамата братя, които в разстояние на двайсет години се считаха един друг за мъртви, крепко се прегърнаха и от голяма радост останаха за няколко минути като безчувствени. Само сълзите, що се изливаха като порой от очите им, показваха ги, че те не са лишени от чувствата си. Между това Рада стискаше в обятията си Владя и го обливаше със сълзи. Като утолиха що-годе голямата си радост, те влязоха в къщи с весели лица. Но заведнаж Влади побледня, обърна се към Рада и я запита бързешком:

— Ами де са Великови?

Рада се почуди на този внезапен въпрос и каза:

— Те отидоха да ловят риба и още ги няма.

— Чичо — рече Влади с разтреперан глас, — ти здрав лиси?

— Слава богу, здрав съм — каза Вълко с удивление.

— Вземи пушката си и Върби подиря ми.

Това като рече, Влади нарамчи пушката си и с бързи крачки излезе навън. След него тичаше и Вълко, съвършено замаян. Те вървяха около половин час, без да продумат един други ни дума. Найсетне Вълко, като не можа да търпи, попита съпътника си Владя:

— Де отиваме ний?

Влади, Вместо да му отговори, запита го:

— Велико и Стоян не отидоха ли да ловят риба?

— Да, отидоха…

— Не питай сега ний де отиваме… Те са в голяма беда… дано да не закъснейме.

— Те са в беда! — извика Вълко и удвои крачките си.

Един час далеч от Преслав към запад има прекрасна долина, през която минува гордо реката Камчия. Напред там ходеха преславци да

ловят риба. Влади и Вълко се приближиха до тая долина; те заведнаж чуха отчаян женски крясък.

— Чуваш ли, чичо? — каза Влади и се затече към това място, отдето се чуваше крясъкът.

И Вълко се затече подир него.

В долината до един голям камък имаше няколко души, които махаха с голи ножове и се мъчеха да разсекат двама млади момъка, които защищаваха една стара жена и една млада мома.

— Емин там! — извика Влади. — Той иска да убий Велика и Стояна… Скоро, чичо!

И Влади в три минути се намери пред Еминовата дружина.

— Ах! Това проклето момче и тука ни намери — извика Емин с уплашен глас. — Бягайте, дружина!

Еминовата дружина се разбяга, но Владевът нож свари да свали от тях трима мина.

В това време довтаса и Вълко.

— Стой, Владе! Напразно кръв не проливай!… — каза той. — Те сами бягат.

— Владе! Ти и тоз път ни освободи! — извикаха Велико и Стоян и прегърнаха братовчеда си.

— Татко! — рече Велико, като отпусна Владя и прегърна татка си. — Благодари на Влади, че той два пъти става как ни спасява от явна смърт…

Вълко, вместо да каже нещо, наведе главата си и се мъчеше да скрий сълзите си, които бяха покрили лицето му.

— Тук не е място нито за радвание, нито за благодарност — каза Влади. — Да си вървим, че леля и татко с нетърпение ни чакат!

— Да заведем и тези нещастни у дома — каза Стоян, като показа с пръст на двете жени, които като замръзнали стояха на местата си.

— Не се приближавайте до нас! — извика младата хубавица. — Вий сте злодеи… Вий убихте любовника ми…

— Как! Християнска ли кръв проляхме? — рече Велико с плачевен глас. — Кой е твоят любовник?

— На, този е — рече тя и показа на един леш, който беше покрит с кръв.

— Че той не е християнин — каза Велико.

— Не е ли?… Я гледай!

И младата хубавица разкри изранените гърди на един млад яничарин. На тях висяха два златни кръстове.

Велико, щом като видя знамение на кръст, седна на колена и извика:

— Боже! Аз го убих!…

Той повече не можеше да продума, сълзи го задавиха.

— Че защо се е облякъл той с яничарски дрехи? — запита я Стоян плачешком.

Влади и Вълко плачеха.

— Вий плачете… Вий сте добри хора — каза тя, като видя, че Вълкови плачат. — Аз ще ви разкажа всичко, но тук не е място… Да идем у вас.

— Да идем — с радост извика Велико и се наведе да вземе на гърба си тялото на убития яничарин.

— Стой! — каза старата жена. — Този е мой син. Аз искам тук да го закопайте, защото той не беше още кръстен.

Велико и Стоян завчас изкопаха с ножовете си един гроб и спуснаха вътре младия яничарин.

— Да ти е лека пръст, любезни сине — рече старата жена, като хвърли една шепа пръст връх сина си. — Ти — прибави тя — пожела да станеш християнин, но твоето желание не се изпълни. Вероятно за татковите ти грехове… Да вървим сега — каза тя, като се обърна към Вълка.

И те тръгнаха. Между това Рада и Петър с нетърпение чакаха да се върнат Вълкови. Радиното нетърпение беше тъй голямо, щото тя няколко пъти излазя вън от Преслав, за да гледа дали не идат.

— Горкана си! Какво ли им се случи — каза тя, след като влезе в къщи. — Аз не мога вече да търпя…

И на нейните очи се показаха сълзи.

В това време Вълковите кучета радостно залаяха.

— Идат! — извика Рада и излезе вън.

На двора стояха Вълко, Влади, Велико, Стоян и двете жени.

— Ний доведохме гости — каза Вълко, като се приближи до Рада. — Скоро стопли вода и умий краката им.

След един час всичкото Вълково семейство беше в голяма радост. Вълко седеше до брата си Петра и не снемаше очите си от неговото лице. Велико и Стоян приказваха с Владя и радостно се

смееха. Рада беше взела в полата си младата хубавица, милваше я по гладкото чело и приказваше със старата жена. С една реч, радостта и щастието на това толкоз нещастно семейство бяха достигнали до най-висока степен…

Но, уви! Те трябваше скоро да се преобърнат в голяма печал, която ни едно от тия щастливи лица не предчувстваше освен Велика. Бедният Велико! В най-голямата тази радост чувстваше униние, което го правеше много да се безпокои…

Скоро подир това у Вълкови додоха и други гости. Вълко им обяви, че той ще празнува своя си празник и освобождението на синовете си. Той призова и всичките преславци да участвуват в този домашен празник и те, като не щяха да оскърбят Вълка, не се отказаха от тази призовка.

Скромният български обед наближаваше да се свърши. Тогаз Вълко напълни една малка паница с вино, издигна я нагоре и каза:

— Братя! Нека пийме за здравието на нашите нещастни гости, които бяха в яничарски ръце.

И той показа към старата жена и младата хубавица.

— Да бъдат здрави! — извикаха всичките Вълкови гости.

В това бреме старата жена, вместо да се усмихне, въздъхна тежко и изпусти две едри сълзи, които се проточиха по бледното и лице.

— Молете бога по-скоро да умра — каза им тя със слаб глас, — защото аз съм нещастна…

Вълко и всичките други я погледнаха с голямо удивление.

— Вярваме, че ти си нещастна — каза Рада с нежен глас, — но кажи ни нещастията си и ний може да те утешим…

— Не се надявам; но може да ми поолекне, като ви кажа страданията си… Слушайте:

Аз съм се родила в село Струмица в Македония. Моят татко беше много богат… Какво ти богат! В него време, който имаше десет погоня ниви и няколко овци, почиташе се за много богат. Моето детство беше щастливо. Сестри ми Радка, която беше две години от мене по-малка, никога не се отделяше от мене и ний все заедно си играехме из нашите широки градини. Тогаз ний не знаехме печал. В нашите сърца всякога царуваше детско веселие… Ах! Няма него време сега!

И тая бедна жена заля се със сълзи.

— И тъй, като стъпих в 13-та година на възрастта си — продължи тя, като се поуспокои, — аз бях пак весела, както и преди. Но татко ми поръча никак да не излазям на пътя и даже някой път ме криеше в подземни дупки (таквизи дупки в нашия двор имаше две). Почти цяла година мене не ми позволяваха да се покажа на пътя и през всичкото това време татко ми беше много печален. Но после той начна малко по малко да става весел и аз бях свободна да излазям на пътя.

Рада слушаше с голямо внимание този разказ и понякогаж на лицето и се изображаваше голяма радост.

— В една нощ — продължи старата жена — аз се разбудих от силен крясък. Сестра ми Рада прегърна ме и извика с уплашен глас: „Како! Татка и мама ги бият!“ Аз дотолкоз се уплаших, щото не можих да извикам. В тази минута мама жално извика. Иззаведнаж в къщи се разля светлина от няколко свещи и аз видях… о, боже!…

Сълзите за няколко минути й прекъсаха гласа.

— Аз видях — продължи тя, като отри сълзите си, — че татко и мама стоят… забити на кол и… жално викат… Аз извиках и изгубих чувствата си…

Рада, която слушаше с нетърпение, спусна се, прегърна старата жена и като я обливаше със сълзи, извика:

— Сестро!… Стоянке! Ний пак се видяхме!… Вълко и всичките други останаха замаяни.

— Нима тя е твоя сестра? — запита Вълко жена си Рада.

— Тя е, тя! — каза Рада и начна да целува сестра си. — Аз сега си припомних всичко… като милата ми сестра изгуби чувствата си, аз помислих, че тя е умряла, начнах да викам и да плача. В това време една голяма грапава ръка запуши устата ми, завърза очите ми и ме изнесе навън. Аз от страх не знаех жива ли бях, или мъртва. Гласът ми се прекъса и аз не можих да викам. Не зная много ли, малко ли ме носиха, но този, който ме носеше, спря се и ми каза: „Не бой се сега, Радке, ний се отървахме.“ Дору думаше това, той развърза очите ми. Колко се зарадвах, като видях отпреде си чича Петка, нашия добър съсед! Аз се спуснах да го прегърна, но завчас се пак дръпнах назад: лицето му беше изранено и от гърдите му течеше кръв. Той, като видя, че се уплаших, погледна ме с нежен поглед и ми рече: „Не бой се, дете, аз сега ще направя да престане тази кръв.“ И наистина, след няколко минути кръвта, която течеше от гърдите му, престана. Тогаз аз се

спуснах и го прегърнах; той ме стисна в обятията си, обливаше ме със сълзи и ми шепнеше: „Нещастно дете, ти остана сираче!… Ти никога вече не ще видиш това място, дето си се родило.“ Аз не му разбирах защо ми хортува тъй и продължавах да го гладя по сбръчканото му чело. „Да вървим, нещастно дете“ — каза той, като въздъхна и се упъти. Мене ми се струваше, че той тичаше силно.

— Ами мама, ами кака… на кого останаха? — запитах го аз.

— Те отидоха напред — измърмори той с разтреперан глас и удвои крачките си.

Скоро ний Влязохме в една гора. Чичо Петко тъй бърЖе тичаше, щото мен от очите ми излазяха сълзи. Той, без да спре, подсвирна силно и пред нас излязоха трима млади момци. „Скоро… скоро! — каза им чичо Петко бързешком, — че подир нас идат!“ Додето той издума, и един от младите момци изведе от гъсталака един добър кон, подаде юздата му на чича Петка и му каза: „На, бягай, ний ще те стигнем.“ Чичо Петко в едно мигновение хвърли се на коня, взе мене в полата си и хубавият бял кон хвърчеше като птиче… Подир нас вървяха и онези трима момъка. Нашият път беше дълъг; една цяла неделя вървяхме — наконец додохме в Шумен и там аз останах… Там се ожених за Вълка, там родих Велика и Стояна.

Стоянка (старата жена, която наистина беше Радина сестра), като слушаше този Радин разказ, беше се замаяла от радост; тя прегърна сестра си Рада и й каза:

— Ах, сестро! Ний сме били в един град, а не сме се видели… Но де ще се видим… Аз стоях като птиче запряна…

— Боже! — извика Влади, като седна на колене пред св. икона Богородична. — Нашът род, нашите роднини, всички са теглили от тези проклети яничари и дору досега все теглят!…

— Само ний не теглим — каза Стоянка, като прекъса думата му. — Слушайте да ви разкажа всичко, че тогава ще видите само ний ли теглим:

Как додохме от Струмица до Шумен, аз не помня — продължи тя. — Помня само, че като додохме в Шумен, Джамал бей (началникът на шумненските яничари, който беше ме грабнал) начна да ме принуждава да се потурча, но аз никак не рачех. Той ме плашеше с бой, с убиване и с колене; канеше се още да отреже ръцете ми и носът ми, че да ме пусне да ходя из Шумен, но всичко беше напразно; аз се

реших да изгубя животът си, а не душата си. Джамал бей, като видя, че не ще може да ме склони на своята вяра, остави ме в покой, но направи ме само да му бъда жена. Няколко пъти аз посягах на самоубийство, но всякой път се случваха препятствия и аз все оставах жива. Вероятно, то се случваше по божие щение, защото на него било угодно да живея аз, за да спася и друга жертва…

Младата хубавица при тези Стоянкини думи въздъхна и хвърли към нея един поглед, в когото се изражаваше нежност и благодарност.

Стоянка продължи:

— Минаха се десет цели години и аз все стоях запряна. В една нощ в моята стая введоха една млада жена и едно момиченце на три години. Тая жена беше християнка. Горката! Тя плачеше и искаше да се убива, но не смееше, защото при нея всякога стоеше момиченцето, що бяха го ввели с нея заедно и което беше нейна дъщеря. Аз я утешавах, като й описвах моите страдания, но тя не щеше да чуе нищо, само викаше и късаше косата си. Минаха се три години и Джамал бей все се надяваше дано да се потурчи новата му жертва; но тя никак не се склоняваше. Най-сетне той се разгневи много, начна да принуждава и мене да се потурча и аз, като не рачих, той ни заведе на чифлика си, дето начна да мъчи онази горката жена. Но дору я той мъчеше, яви се един едър българин, който с юмрука си свали Джамал бея долу, грабна нещастната жена и си отиде… Джамалбеевите хора се спуснаха подире му, достигнаха го, но не можиха да вземат жертвата си, а само отсякоха на българина ръката му…

— Той бил брат ми Иван — извика Петър и като взе в обятията си младата хубавица, той прибави:

— Дъщерко! Прегърни престарелия си татка.

— Младата хубавица, без да знай що се върши с нея, обви с белите си ръце Петровата снага и го целуна по сбръчканото чело.

— Да — продължи Петър, — ти си моята дъщерка… ти си милата ми Петя… Той челяк, що грабна майката ти от Джамалбеевите ръце, беше мой брат, той донесе майка ти при мене… Владе! Иди прегърни загубената си сестра!…

Брат и сестра се прегърнаха… Лицата им мокри от сълзи.

— Сега аз съм щастлив — извика Вълко. — Подир толкоз страдания, толкоз годишна раздяла, ний пак се събрахме наедно. Нека сега се веселим!…

Додето той думаше тези последните думи, заведнаж се раздадоха, според българския обичай, най-напред жални гласове на старите баби, които, като седяха една до друга, умилително пееха песни, в които се изображаваше нашето страдание от яничарите и кърджалиите… И тези песни извлякоха сълзи от очите на всичките слушатели… След като млъкнаха бабите, раздадоха се сладкозвучни гласове на младите булки, които пееха юнашки, старобългарски песни. Наконец писнаха гайди, кавали и други сбирки; раздадоха се радостни провиквания; начнаха се разни игри, като ръченица, хойса и прочее, които разтърсиха Вълковът дом.

УЖАСИ

Това веселие скоро се разпространи по целия Преслав. Момци и моми, сдружени с надутите гайди, отделиха се от общото пиршество (веселие) и по разни места заправиха разни игроводи. Нямаше ни една душа в Преслав, която да не се веселеше: гайди, кавали, свирки и радостни провиквания заглушаваха въздуха…

Веселбата все още продължаваше в Преслав. Преславската окръжност ечеше от радостен шум… Но веднаж се раздадоха отчаяни гласове:

— Кърджалии… кърджалии идат…

Тези отчаяни гласове достигнаха до Вълковите уши.

— Пак беда! — извика той и стана от обеда.

— Кърджалии! Да се запазваме, селяни… Кърджалиите са наблизо!… — чуха се пак отчаяни жални гласове.

Гайди, сбирки, игри, провиквания престанаха, всичко това в една минута се прекъса и голяма тишина се възцари.

— Кърджалии! Кърджалии идат!… Тежко и горко нам — чуха се за трети път отчаяни гласове.

Преславци се уплашиха… те забравиха и веселие, и всичко. Деца писнаха, жени се разкрещяха, мъжете се разбягаха нагоре-надолу, без да знай някой де отива и какво прави. Смущението беше голямо… То можеше още много да се продълЖи, ако в Преслав нямаше хора с юнашки сърца…

— Не бойте се! — чу се звучен глас накрай Преслав.

— Не бойте се! — чу се други глас насред Преслав.

— Не бойте се! — чу се трети глас на другия край на Преслав.

Това бяха: Велико, Влади и Стоян.

Те, щом като чуха първия вик, грабнаха пушките си, разбягаха се на три страни и насърчаваха съжителите си.

— Скоро! Скоро Вземайте пушките си и приготвяйте широките си ножове! — викаха те и сами държаха в ръцете си голи страшни ножове. — Кърджалиите са далеч и ний ще сварим да заградим селото

си с коля, като че с крепост… а нашите пушки, нашите ножове ще им докажат, че ний като тях гости, които, без да ги викаме, дохождат при нас, ний ги посрещаме с куршуми и с остри ножове.

Тези думи събудиха заспалите от страх сърца на всичките преславци. Те, вместо да бягат нагоре-надолу, заловиха се за работа… и след половин час Преслав беше обграден с коля, зад които преславци с неустрашимост чакаха своите неповикани гости.

Скоро над Преслав се показа гъст прах и се чуваха диви гласове. То беше Аклъбеевата ордия, пред която сам Аклъ бей вървеше.

— Преслав! Преслав! — извика той, като загледа Преслав.

— До двеста отборни кърджалии пуснаха конете си към Преслав. Но преславци ги посрещнаха с куршуми тъй добре, щото всичките попадаха…

Аклъ бей, като видя, че неговите отборни юнаци паднаха мъртви, улови се за брадата си и извика със страшен глас:

— Удрете кърджалии! Нека Преслав изтегли, както и Жеравна… Никого не оставяйте жив…

Кърджалиите като бесни нападнаха на Преслав. Тогаз гръм от пушки и бръмчение от ножове заглушиха Преславската околност. Преславците тъй мъжествено се защищаваха, щото кърджалиите се канеха вече да бягат. Но внезапно сред Преслав избухна силен огън, който приведе в ужас всичките преславци.

Този огън излазяше от Вълковата къща. Емин, надуман от Джамал бея, беше скрил около десет души от своята дружина в Преслав, на които беше поръчал, щом като нападнат кърджалиите на Преслав, те да запалят Вълковата къща, което и извършиха.

Вълко, който такожде се биеше с кърджалиите, като видя, че къщата му гори, спусна се заедно с Рада да унищожи този пагубен за цял Преслав огън. Но едвам той се приближи до къщата си, и десет яничарина го улавят и свързват. Рада се спусна да отърве мъжа си, но и нея улавят и я свързват.

Наскоро Велико и Стоян довтасват на помощ, но Емин се явява пред тях още с други десет яничарина, улавя ги и ги свързва.

— Да идем сега в Шумненския балкан — каза им той и ги поведе.

Тежко и горко на преславци! Те останаха само с Владя, а Велика и Стояна нямаше вече сред тях!

Кърджалиите, като видяха, че сред Преслав избухна огън, приеха мъжество и с по-голяма сила нападнаха на преславци. Малко остана преславци да се победят, но грозният Владев глас и неговът широк нож, който се лъщеше между кърджалиите, сякаш че им даде нови сили и те принудиха кърджалиите да бягат… Но, уби! Това беше само там, дето се нахождаше Влади… На другия край на Преслав кърджалиите надвиха и влязоха в Преслав. Влади се спусна и към нея страна, но той още не беше се доближил и заведнъж се спря, издигна нагоре ръцете си и каза:

— Боже! Какво гледам аз? Жени и деца се бият с кърджалии!

И наистина жените с дълги сопи се защищаваха от кърджалийските ножове, а децата хвъргаха камъни на кърджалиите. Владевата сестра — Петя — стоеше с неустрашимост пред отчаяните жени; тя приличаше на амазонка. На главата й се развяваше червен месал, а дясната и ръка въртеше широк нож, който често се впиваше в сърцата на безчеловечните кърджалии.

— Братко! — извика тя, като загледа брата си. — Върви помагай, че аз се уморих… Ско…

Тя не можа да свърши тази дума „скоро“ и безчеловечният кърджалия заби в гърдите й широк нож и тя падна…

Влади и няколко други момци-преславци, като видяха, че Петя падна мъртва, изкрещяха от удивление и с голяма ярост се спуснаха връх кърджалиите… Но напразно! Кърджалиите вече влязоха в Преслав…

Малко по малко оглушителният шум начна да се смалява и най-подир съвсем утихна. Преслав стана на пепел! Всичките преславци погинаха!… А кърджалиите, които бяха многочислени, останаха твърде малко, и то почти всичките изранени…

След един час над Преслав се показаха до 15 мина яничари, между които имаше и четири мина свързани българи. Това беше Емин със своята дружина, а свързаните бяха: Вълко, Рада, Велико и Стоян.

— Вижте сега какъв е Преслав — каза Емин на своите жертви, като показа към Преслав.

Вълко, жена му и синовете му, като погледнаха към Преслав, заляха се със сълзи и седнаха на колена. Те не думаха нищо, но сълзите им показваха, че те чувстват голяма жалост… И можеха ли да не

чувстват жалост, като те видяха, че тяхното любимо село Преслав е станало на пепел?

— Уби! — извика Вълко, като изпусти много тежко въздишание. — Няма вече Преслав!… Немилостива ръка и него изтреби!

— И Влади заедно с татка си и сестра си погина от кърджалийските ножове! — каза Стоян с много нажален глас.

— Бог е милостив! — извика Вълко и отправи умоляющ поглед към небето. — Той не ще ни остави!… Нашите врагове само телата ни ще умъртвят, а душите ни ще отидат при него, за да се наслаждават във вечна слава… Бъдете спокойни, деца — продължи той, като видя, че жената му и децата му начнаха да плачат по-силно, — нас ни чакат тук люти, но минутни мъки, а там (и той посочи към небето), там — милост и благодат божия!… На бога било тъй угодно…

При тези думи Емин се приближи до него и като запуши устата му, рече:

— Не е на бога тъй угодно — а нам.

— Емине! — страшно извика Велико и като стана, понечи да измъкне Еминовия нож… Но, уви! Неговите ръце бяха вързани!

— Полека! — извика Емин с насмешлив глас и удари Велика тъй силно, щото той малко остана да падне. После Емин начна да мушка жертвите си с една сопа и да ги кара напреде си, като им думаше:

— Бърже, бърже вървете, че още малко остана да идете на онзи свят… Вий ще умрете с ужасни мъки.

Вълко, жена му и синовете му вървяха си мирно, като агнета на заколение; те бяха уверени, че ще ги убият, и защото чувствуваха себе си невинни, те отиваха с готовност към грозната смърт, като славеха и благодаряха бога.

Слънцето приближаваше да заседне, когато Емин със своите жертви се спря на това страшно място, на което бяха и през онази нощ, в която Влади с дружината си освободи Вълковите синове.

— Тук ще бъдат гробовете ви — рече Емин на Вълка, като му показа на един дълбок, почти непроницаем трап.

Вълко само се усмихна и нищо не продума.

— Бе вий твърде хладнокръвно гледате на тази грозна смърт, ама… — каза Емин, като видя, че Вълко и синовете му никак не се страхуват.

— Ний не се страхуваме от смърт, макар тя да бъде и най-люта — смирено рече Вълко, — ти не можеш уби нас…

На Еминовото лице се изобрази силен гняв.

— Виждам — каза той, — че вий се надявате пак на онова момче да ви освободи, но напразно! Аз проводих 100 мина яничари да го търсят навсякъде; те непременно ще го намерят и уловят… и…

Емин замълча, без да свърши думата си; от гъсталака се показа един человек, от главата до краката облечен в чисто злато. Той държеше в дясната си ръка отрязана глава, от която капеше кръв.

Той беше Дзкамал бей.

— Познаваш ли коя е тази глава? — запита той Емина, като се приближи до него.

Емин внимателно разгледа отрязаната глава и радостно извика:

— Аклъбеева! Нима тъй лесно се предаде той?

— Какво ще стори, че да не се предаде? У него имаше само 100 мина изранени кърджалии, а аз нападнах върху му с 500 храбри яничари… Видиш ли, Емине, как върша хитро работата си? Аклъбеевата глава е в моите ръце. Караман бея няма го вече на този свят, а Вълко с всичкото си семейство стои отпреде ми свързан и е готов да насити моето ненаситно отмъщение!…

— Насити се, проклети! — извика Вълко и заплю Джамал бея. — Ний сме в твоите ръце… Ти си свободен, както щеш, да си отмъщаваш!… Но знай, проклети, че и ти не ще останеш без наказание: милостивият наш цар султан Махмуд зле ще те накаже за твоите безчислени злодейства!… Ако ли той не узнай твоите злодейства и не те накаже, то всеведъщий бог ще ти въздаде прилична на постъпките ти награда!…

Джамал бей, който с нетърпение изслуша тези Вълкови думи, усмихна се и рече:

— Бог не ще ме накаже, защото аз мъча неверните гяури. А други никой не смей да закача яничарите…

— Вий скоро ще погинете! — каза Вълко. — Милостивият султан Махмуд ще изтреби всички яничари…

(Вълковото пророчество се изпълни: не се минаха 10 години, и султан Махмуд, подбуден от чувство человеколюбия, крайно изтреби кръвожадните и свирепи яничари.)

Джамал бей излезе от нетърпение; той удари с всичката си сила нещастния и дързостния Вълка и рече с гняв на Емина:

— Скоро, Емине, скоро върши работата си… Аз не мога вече да търпя. До половин час да е готово всичко. Аз ще накарам да направят на това място път, по който да може да се върви с кон, а че щом чуя крясък, ще дода да се наслаждавам… Но не забравяй от първия път да ги помъчим малко.

След тези думи Джамал бей се скри в тъмния гъсталак.

Емин се застоя няколко минути замислен. После той гуди ръката си на челото си и каза:

— Страх ми иде!… И двете ми уши писнаха заведнаж… но… нищо! Както ми е побелено, тъй ще правя…

Емин с помощта на няколко от своите другари в кратко време свърза Велика и Стояна един срещу други на две дървета и накладе огън под тях да горят постепенно тези невинни жертви. С това като не се задоволи злобният Емин, той отряза ушите и носовете им.

Велико и Стоян издигнаха с благоволение очите си към небето и шепнеха сърдечна молитва. Те не се уплашиха от страшния огън, но като почувстваха нетърпима болест, която им причини силният пламък, те извикаха към родителите си:

— Простете ни, мили родители! Ний вече отиваме при небесния цар!…

Те повече не можаха да продумат — пламъкът ги захвати от четирите страни и не им дозволи да продумат последна дума на родителите си… Чуваха се само глухи охкания, които накарваха челяка да трепере.

Вълко и Рада се спуснаха, за да прегърнат за последен път милите си дечица…Горките! Забравиха, че са свързани… Те искаха барем да целунат децата си, но жестокият Емин, като ги дръпна назад, каза им с грозен глас!

— Стойте! Сега е ваш ред… — И без да се разтрепере, той ги заби на колове…

Крясъкът на тези невинни жертви, които умираха в ужасни мъки, заглуши Шумненския балкан.

В това време се показа Джамал бей; той седеше на прекрасен кон, който като стопанина си беше покрит със злато. Джамал бей, като

видя, че неговите жертви тъй ужасно се мъчат, весело се усмихна, поглади брадата си и извика с радостен глас:

— Живей, Джамал бей, живей! Ти си отмъсти!… Наконец изпълни се желан…

Той не беше доизрекъл още тази последната дума „желанието“, и заведнаж конят му се подплаши, разскача се и свали Джамал бея, който за своето нещастие не можа да откачи единът си крак от седлото и като се влачеше много бързо от коня си, разчекна се на две части, защото другият му крак беше се закачил за едно дърво…

Това явно божие наказание пробуди Еминовата съвест; той се улови за брадата си, погледна към небето и извика:

— Боже! Какво струвах аз досега?

След тези думи Емин се хвърли в огъня, в който горяха Велико и Стоян, и заедно с тях (ако не по-скоро) изгоря и той…

ПОСЛЕДНИЯТ

Слънцето приближаваше да заседне. Тънкият и прохладен вятър кротко вееше и провеждаше от запад гъсти облаци, които се готвеха да скрият в обятията си угасващото вече слънце. Овчи стада, които бяха разпръснати по плодоносните шумненски поляни, готвеха се да отиват у тях си. Овчарски кавали и сбирки раздаваха се от всяка страна. Тук-там по равните пътища бързешком вървяха закъснелите пътници, които бързаха да не замръкват по пътя…

Само пътят, що отива от Шумен в село Драгоево, беше тих; по него освен един момък никой други не вървеше. Този млад момък беше много чудно облечен: едната половина от дрехата му беше изгорена, а другата издрана. Неговото лице беше бледно и много сухо… Той често въздишаше, издигаше пълните си със сълзи очи към небето и крачеше полека, като се подпираше с една дълга сопа, която носеше в ръцете си…

Веднаж той се спря, погледна към селото Преслав и каза:

— Още се дими! Два дни се минаха, откак се е преобърнало това село на пепел, а черният дим още свидетелства за скорошните страшни ужаси!… Ах, там погинаха татко и сестра ми!…

Той дълбоко въздъхна, очисти сълзите си, които бяха се показали на очите му, и продължи пътя си.

Като приближи до Маркиш (място, известно вече на читателите), той се скри в тъмния гъсталак и след половин час се показа пред малкия дом (самодивското жилище). Той се подпря на сопата си и с безумни очи гледаше на този малък дом, който, както се виждаше, привличаше всичкото негово внимание… От неговите очи падаха безбройни сълзи, които умиваха сухото му лице; но той не ги угаждаше… Ни сладките птичи пения, които се раздаваха гармонически от всяка една страна, ни шумтението на дърветата, които се разлюляваха от тихия вятър, ни овчарските свирни, които достигваха до неговия слух, не можаха да го отвлекат нито една минута от сърдечната му горка печал…

— Уви! — извика той, като седна на колена. — Уви! Всичко се свърши… всичко изгубено!… Няма вече татка, ни чича, ни братовчетата ми, ни сестра ми! Всички, всички загинаха!… Аз само останах жив да се мъча, като си припомням преминалите жалости на цялата наша фамилия!… О, аз окаяний! Кой ще ме утеши! Кой ще вземе тази жалост от сърцето ми? Кой ще унищожи тези ужасни възпоминания? Никой! Всичко наоколо ми мълчи… всичко мъртво!… Няма ни татка, ни мила та ми сестра! Ах, сестро! Дали за това се намерихме! Защо не додеш да ме утешиш?… Де си ти? Уви! Тебе те няма! Ти си там… там на небето!…

Влади млъкна; той се задави от сълзите си.

Като се съвзе, той продължи:

— Да, сестро, ний нечаяно те намерихме, но пак скоро те изгубихме! Ти, за да защитиш татка, когато кърджалиите нападнаха на Преслав, грабна широк нож и отиде да се биеш с тези кръвожадни зверове. От твоят нож паднаха по-много мъртви, нежели от моя… Мила сестричке! Ти ме вика на помощ… но аз — уви! Аз… не можих да ти помогна! Проклет кърджалиин заби в моминските ти гърди остър нож и те свали мъртва!… В нея същата минута падна и татко ни… Мили мои! Моят нож отмъсти за вас, но не ви възвърна. О! Аз исках смърт, виках я, но тя не се яви… Аз не умрях, но останах жив — последни от толкъзи фамилия!…

След това продължително възклицание Влади стана, пристъпи няколко крачки и се спря до един гроб, който по кръстното изображение, що се въздигаше над него, познаваше се, че се крият в него останки от християнско тяло. Той, като се приближи до този гроб, прегърна го и го ороси със сълзи… После, като седна на колена, извика с умилителен глас:

— Мамо, миличка мамо! Стани, мила моя мамо!… Излез от този студен гроб и виж сина си Владя какъв е станал!… Стани-и, мамо… стани и ме утеши! Аз вече не мога да търпя… Но, уви! Ти спиш дълбоко… ти не ме чуваш!… Прости ме, мамо, прости, аз скоро ще дода при тебе!…

Подир това Влади още веднаж целуна този студен гроб; после стана и се приближи до къщните врата. Но преди да влезе вътре, той целуна тоягата си, ороси я със сълзи, запрати я настрана и като издигна ръцете си и пълните си със сълзи очи към небето, каза:

— Боже, погледни на мене недостойнаго и отчаянаго! Прости моята глупост, която, като не мога вече да търпя таквази голяма скръб, аз се реших да сторя! Прости ме, сърцеведе! Ти знаеш как съм обладан от скръб, как се къса сърцето ми на части и как вече нямам сила да търпя. Прости ме! Прости!

След тези жалостни думи той влезе в къщи… Влезе, за да не излезе никога!…

Подир един час този малък дом, който се считаше за самодивско жилище, запали се от четирите страни и за една четвърт от часа стана на пепел.

Дали загина Влади, или не, това както нам, тъй и на читателите остава неизвестно.

ЗАСЛУГИ